Jakša RAGUŽ

Izvorni znanstveni rad
Hrvatski institut za povijest,
Zagreb

“ĐORĐE JE POKOSIO TRAVU USTAŠKU...”.

Svakodnevni život u okupiranom Novom Ličkom Osiku (1991.-1995.) u izvješćima *Stanice milicije Republike Srpske Krajine Teslingrad*

Nakon četverogodišnje okupacije 5. kolovoza 1995. godine 111. brigada i 118. domobranska pukovnija Hrvatske vojske oslobodile su lički gradić Novi Lički Osik.[1] U tamošnjoj *Stanici milicije Republike Srpske Krajine Teslingrad* zatekli su arhivu nastalu tijekom njezina četverogodišnjeg djelovanja. Danas se ti dokumenti čuvaju u Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata, u sklopu fonda "Republika Srpska Krajina" i dragocjen su izvor podataka o životu na okupiranom području ovoga dijela Like.

Novi Lički Osik

Gradić Novi Lički Osik najmlađe je od svih ličkih naselja. Nastao je pedesetih i šezdesetih godina 20. st. u blizini starog mjesta Lički Osik kao plansko urbano naselje, i to nakon izgradnje Tvornice namjenske (vojne) industrije "Marko Orešković". Zbog pristrane kadrovske politike, apsolutna većina stanovništva novog naselja postali su Srbi. To je bilo veoma izraženo jer Novi Lički Osik izgrađen u dijelu Like koji u apsolutnoj većini nastanjuju Hrvati. Stoga se pretpostavlja da je naselje trebalo prekinuti geografsku povezanost Gospića i Perušića, dvaju naselja s izrazitih hrvatskim nabojem.[2] Administrativno su se Stari i Novi Lički Osik vodili kao jedno naselje koje je po broju stanovnika bilo, iza Gospića, najveće naselje općine Gospić.[3]

1 MARIJAN, Davor, Oluja, Zagreb, 2007., 85.

2 MATAIJA, Željko, S onu stranu života, Zagreb, 1997., 15.

3 Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima, Republički zavod za statistiku RH, Zagreb 1992.

Tab. 1.
Stanovništvo Ličkog Osika prema narodnosnom sastavu 1991. godine

Ukupno	Hrvati	Muslimani	Srbi	Mađari	Ostali	Neizjašnjeni	Jugoslaveni	Nepoznato
2885	1156	5	1570	4	7	39	89	15

Balvan - revolucija

Osnivačka skupština Srpske demokratske stranke za općinu Gospić, političke organizacije koja je poslužila kao sredstvo za podizanje velikosrpske pobune u Hrvatskoj, održana je 30. lipnja 1990. godine u Novom Ličkom Osiku. Na njoj je govorio dr. Jovan Rašković, inspirator pobune Srba u Hrvatskoj. Iz Osika je pozvao da se osnuje regionalna zajednica općina Dalmacije i Like s većinskim srpskim stanovništvom, što je bio začetak *Srpske autonomne oblasti (SAO) Krajine*.[4] Prvi oružani incident na širem području Novog Ličkog Osika bio je 7. siječnja 1991. kada je Mirko Hećimović iz Perušića teško ranjen puščanom vatrom sa srpske barikade na prometnici Lički Osik - Korenica na prijevoju Ljubovu.[5] Nakon "krvavog Uskrsa" na Plitvicama u ožujku 1991. situacija se u Lici, pa i u Ličkom Osiku, pogoršala. Na Ljubovu su postavljene stalne barikade s naoružanim civilima, koji su posve prekinuli promet.[6] Naselja općine Gospić s većinskim srpskim pučanstvom priklanjaju se pobunjenicima, te 28. svibnja proglašavaju odvajanje istočnog dijela grada Gospića i općine i pripajanje općini Gračac. Održan je i referendum kojim su stanovnici Novog Ličkog Osika promijenili ime naselja u Teslingrad.[7] Nakon što je Sabor 25. lipnja proglasio samostalnost Republike Hrvatske, pobunjeni lički Srbi proglašavaju ratno stanje i počinju oružane prepade na policiju te upadaju u sela nastanjena Hrvatima, gdje progone stanovništvo i pljačkaju. Nakon silovitih sukoba, srpski pobunjenici su 29. srpnja potisnuli hrvatske policajce s prijevoja Ljubova, a početkom kolovoza u Novi Lički Osik ušla je mehanizirana četa 4. oklopne brigade JNA. Time su gradić i okolica okupirani. Krajem kolovoza JNA i pobunjeni Srbi kreću u napad na Stari Lički Osik i Gospić. Poslije dužih borbi napad je odbijen, pa su srpske snage prešle u obranu. Tada uspostavljena crta bojišta zadržala se do 3. siječnja 1992., kada su sklapanjem Sarajevskog primirja privremeno prestala neprijateljstva.[8]

4 Intervju s Jovanom Raškovićem u; Lički Vjesnik (Gospić), br. 13-14., 15. VII. 1990., 3.

5 „Bezumlje na barikadi na Ljubovu", Lički Vjesnik, 1-2., siječanj 1991., 3.

6 "Barikade na cestama", Večernji list (Zagreb), 1. IV. 1991.

7 "Promenjeni nazivi ulica i naselja", Politika (Beograd), 29. V. 1991.

8 MARIJAN, Davor, "Djelovanje JNA i pobunjenih Srba u Lici 1990.-1992. godine", Senjski zbornik, Senj, god. 33/2006., 227-230.

Iz arhivske građe vidljivo je kako se u pobunu uključila većina vojno sposobnih stanovnika Novog Ličkog Osika i okolnih sela, uključujući žene,[9] te starce poput Save Polovine iz Ostrvice rođenog 1914. godine, koji se angažirao kao stražar i osmatrač.[10] U pobuni su prednjačili seljaci Široke Kule, etnički miješanog sela istočno od Osika. U seosku četu TO-a 4. lake brigade (lbr.) kojom je zapovijedao Mijodrag Sudžuković odmah po osnutku 28. kolovoza uključili su se svi vojno sposobni mještani Srbi.[11]

Stanica milicije Teslingrad

Pobunjeni Srbi u Hrvatskoj 4. siječnja 1991. godine osnovali su svoju miliciju.[12] Nakon što je dolaskom JNA učvršćena okupacija, u Novom Ličkom Osiku je 23. kolovoza 1991. osnovana *Stanica milicije SAO Krajine Teslingrad* (poslije *Stanica milicije Republike Srpske Krajine Teslingrad)*.[13] Ustrojbeno je ova Stanica milicije (SM) spadala pod Stanicu javne bezbjednosti Gračac, a preko nje pod Sekretarijat unutrašnjih poslova Korenica i Ministarstvo unutrašnjih poslova *Republike Srpske Krajine* (RSK) sa sjedištem u Kninu.[14] Prvi zapovjednik SM-a je bio Radomir

9 Molba Ljubice Kovač r. 15. I. 1941. za prijem u rezervni sastav milicije za kontrolu prelaska državne granice, nedatirano, Molba Mire Vujnović rođ. 29. III. 1961. za prijem u rezervni sastav milicije za kontrolu prelaska državne granice, od 26. X. 1992. i Molba Jelene Šujice rođ. 19. VIII. 1945. za prijem u rezervni sastav milicije za kontrolu prelaska državne granice, od 1. IX. 1992. Sve tri su u molbama navele da su se već 1991. godine aktivno angažirale u srpskim pobunjeničkim postrojbama na prostoru Novog Ličkog Osika. Vidi i Izvještaj o oduzimanju PAP-ovke Ankici Serdar iz Široke Kule, od 26. IV. 1993.

10 Službena zabilješka Stanice milicije Teslingrad o prijavi Polovina Save, od 8. V. 1993.

11 Zapovjednik seoske čete TO-a 4. lbr. Široka Kula je od 28. kolovoza do 4. studenog 1991. bio umirovljeni oficir JNA Mijodrag Sudžuković, koji je nakon toga prešao u JNA. Sudžuković je potom od 1. siječnja do 1. svibnja 1992. bio zapovjednik izviđačko-diverzantskog voda pri 4. lbr. TO-a. Dana 19. siječnja 1992. je u rajonu Alivojvodići ranjen pri izvršenju vojnog zadatka. Poslije transformacije TO-a u graničnu miliciju postavljen je na dužnost zamjenika zapovjednika II graničnog sektora. Molba Mijodraga Sudžukovića iz Teslingrada za prijam u rezervni sastav milicije za kontrolu prelaska državne granice – područje Teslingrada i Molba Duška Marića, rođ. 21. X. 1970. u Širokoj Kuli, komandir odjeljenja čete TO-a Široke Kule za prijam u radni odnos u sastav milicije za kontrolu prometa državne granice, od 10. IX. 1992.

12 MARIJAN, Davor, "Djelovanje JNA i pobunjenih Srba u Lici 1990.-1992. godine", 221-222.

13 Sl. bilješka SM Teslingrad o razmirici s bivšim članom rezer. sastava SM Jovom Maljkovićem od 10. V. 1993.

14 Izvještaj pomoćnika komandira SM Teslingrad od 19. X. 1992. i Sl. zabilješka SM Teslingrad o mogućoj odvožnji stvari iz Teslingrada bez odobrenja, od 22. IV. 1993.

Narančić.[15] Zapovjednik SM-a neko vrijeme bio je Milorad Đukić,[16] no osoba koja je obilježila njegovo djelovanje i najduže bila zapovjednik jest Miloš Mandarić. Kao vatreni pristaša ideje Velike Srbije, Mandarić je u Srbiji ostavio posao milicajca te se s suprugom i dvogodišnjim djetetom preselio u Novi Lički Osik.[17]

Iz arhivskih dokumenta vidljivo je da je glavni kriterij za prijam u ovaj SM, ali i općenito u Ministarstvo unutrašnjih poslova RSK, bilo sudjelovanje u oružanoj pobuni.[18] Tako je Stevan Čubrić, po struci strojarski tehničar – brusač, u svojoj zamolbi za prijam na tečaj za milicionara pripravnika naveo: "... učestvovao sam u otporu ustaškom režimu od 1990., od barikada na Ljubovu, i učesnik u jedinicama od 28. 08. 1991. god. kad je počeo oružani sukob na ovim terenima", kao i da mu je "otac Čubrić Luka, poginuo u jedinici 1993. u četvrtom mjesecu. "[19] Dragan Vujnović opet navodi da je "u pokret otpora koji je djelovao ilegalno" stupio još 24. prosinca 1990., a pripadnik rezervnog sastava Milicije *Krajine* je od 23. svibnja 1991. Biografiju je završio pozdravom: "Glavu dajem, Krajinu ne dajem."[20]

Milicionari su prije uključivanja u rad odlazili na vježbu u milicijski Obrazovni centar "17. Avgust" u Golubiću kod Knina.[21] No, kadar koji je dolazio iz Golubića uglavnom je bio samo priučen, i to vrlo loše, radu na području unutarnjih poslova. Nakon osnutka SM-a milicionari su uglavnom napadali Gospić i druga hrvatska naselja te provodili etničko čišćenje preostalih Hrvata na okupiranom području. Tek poslije Sarajevskog primirja počeli su se bavili uobičajenim policijskim poslovima.[22] Prema doktrini sustava Općenarodne obrane, a koji je u RSK ostao na snazi, Milicija je imala obvezu sudje-

15 Molba R. Narančića za prijam u graničnu miliciju na državnom graničnom prelazu Teslingrad, od 27. X. 1992.

16 Iz dostupnih dokumenata ne vidi se u kojem razdoblju. Popis radnika OM Tes., nedatirano.

17 Zapisnik SM Tes. sa sastanka o analizi i procjeni civilnog sektora Teslingrad, održanog 7. XII. 1993.

18 Tako se djelatnik SM Teslingrad Dušan Banjeglav 1991. uključio u pobunu. Molba D. Banjeglava za prijeme u rezervnu miliciju pri graničnom Odjeljenju milicije Teslingrad-kontrola prelaska državne granice, bez datacije.

19 Molba Stevana Čubrića za prijam na kurs za milicionara pripravnika za rad u organima unutrašnjih poslova na teritoriji RSK, od 19. VII. 1993. i Službena zabilješka SM Teslingrad povodom obavljanja terenske provjere za Stevana /Luke/ Čubrića, rođ. 12. XII. 1970. iz Široke Kule, od 21. VII. 1993.

20 Biografija Dragana Vujnovića rođ. 1955., iz Teslingrada, od 1. IX. 1992.

21 Rješenje načelnika OC "17. Avgust" Milana Dragišića o isključenju sa kursa Stevana Čubrića, od 18. X. 1993. Broj: 08/6-1-121/93.

22 Izvještaj pomoćnika komandira SM Teslingrad M. Mandarića o rješavanju problema u SM, od 19. X. 1992.

lovati na bojištu.[23] Prema planu obrane, SM je trebao držati položaj zvani 'Kec', na raskrižju, tj. na punktu 'Carine', na južnom prilazu Teslingradu, a u smjeru Starog Ličkog Osika. Neki od milicionara su u borbama stradali. Tako je milicionar Milan Lovrić bio ranjen u glavu i ostao invalid.[24]

Svoje dužnosti milicionari SM-a Teslingrad obavljali su u vrlo teškim ratnim uvjetima. Kontinuirano su im nedostajala i osnovna materijalno-tehnička sredstva.[25] Tako se u zapisniku iz 1994. god., a kao opravdanje za nedostavljanje dokumenata, navodi da "fotokopiranje dokumenata nije izvršeno, jer na području Teslingrada nema aparata za fotokopiranje".[26] Stanici milicije je stalno manjkalo goriva, pa milicionari često nisu mogli obavljati vanjske patrole i operativne radnje. Sustav veza i obavješćivanja bio je tehnički nepostojan, kako u smjeru Gračaca, tako i prema Sekretarijatu u Korenici, a manjak goriva sprečavao je da se ove veze održavaju automobilima. Uz materijalne bilo je i velikih organizacijskih problema koji su otežavali komuniciranje sa Sekretarijatom u Korenici.[27] Milicionare su u obavljanju dužnosti često ometali i topnički napadi HV-a na gradić.[28] Tako u dnevnom izvješću SM-a za 5. kolovoza 1993. piše: "Tokom dana vršio sam čišćenje od posljedica ustaškog bombardiranja prostorije gdje je nanešena veća materijalna šteta".[29]

SM je kontinuirano patio i od kadrovskih problema. Naime, djelatnici su se stalno osipali i mijenjali. Tako je 12. travnja 1993. čak deset milicajaca, uglavnom rezervnih, prešlo u sastav Srpske vojske Krajine (SVK), i to na osnovi dogovorenog ustupanja između Sekretarijata Korenica i SVK, a za potrebe Ličkog korpusa. Problema je bilo i s radnom disciplinom. Dio milicionara je, prema riječima zapovjednika Mandarića "svoje radne zadatke izvršavao aljkavo, učinio više prekršaja kojima je mogla da odgovara disciplinski, te dolazila u sukob s radnicima ove SM", kao i da ih je dio bio "sklon uživanju alkohola".[30]

---

23 Izvještaj komandira SM Tes. u vezi problema između SM Tes. i Komande bataljuna Tes., od 12. III. 1993.

24 Izvještaj komandanta SM Teslingrad od 8. III. 1993., Sl. bilješka SM Teslingrad o izjavi Miroslava Rajšića, od 8. III. 1993. i Izjava komandira Stanice milicije Teslingrad povodom oštećenja motornog vozila, od 26. II. 1993.

25 Izvještaj o posjeti sekretara za unutrašnje poslove Korenica Stanici milicije Teslingrad od 5. V. 1993.

26 Sl. bilješka SM Teslingrad o ispitivanju Gordane Ilimić iz Š. Kule, od 26. IX. 1994. Broj: 08-02/1-09-19/94.

27 Izvještaj pomoćnika komandira SM Teslingrad M. Mandarića o rješavanju problema u SM, od 19. X. 1992.

28 Izvještaj SM Teslingrad za dan 15. VII. 1993.

29 Izvještaj SM Teslingrad za dan 5. VIII. 1993.

30 Sl. bilješka SM Teslingrad o razmirici s bivšim članom rezervnog sastava Jovom Maljkovićem od 10. V. 1993.

S prestankom borbi i dolaskom međunarodnih mirovnih snaga Ujedinjenih naroda tijekom ljeta 1992. u Novom Ličkom Osiku otvoren je "granični prelaz" između RSK i Republike Hrvatske. Zbog toga je osnovana postrojba granične milicije, te carinska služba Teslingrad.[31] Osim u Osiku, graničarske postrojbe bile su smještene u Širokoj Kuli, zaseok Serdari.[32] Postrojba granične milicije je nastala transformacijom dijela postrojbe TO-a.[33] Slično kao za temeljnu Miliciju, prijam u Graničnu miliciju i carinsku službu nije ovisio o stručnosti nego o ratnom putu, jer se provodio ustroj postrojbi JNA i TO-a u posebne postrojbe Milicije i Granične milicije kako bi se izbjegle odredbe Mirovnog plana UN-a o demilitarizaciji zona pod zaštitom UN-a.[34] Npr. Nikola Čudić u molbi za prijam u graničarsku službu naveo je da je po činu rezervni kapetan I. klase, a "pre izbijanja rata na našem terenu bio sam postavljen za zamjenika komandanta bataljona... Kad je izbio rat postavljen sam za komandira PA – baterije, jer sam to bio i ranijih godina. Na toj dužnosti sam bio od 28. 08. 91. – 31. 07. 92. god..."[35] Željko Ivančević ovako opisuje svoju podobnost za radno mjesto carinika: "Za vrijeme ratnih događanja na tlu bivše Hrvatske nalazim se u sastavu 26. brigade – 7. Operativna grupa – Bihaćki korpus, na dužnosti komandira komandnog voda (baterija B-2), u vremenskom periodu decembar 1991. – do 1. 08. 1992. (područje Kostajnica – Petrinja). U poslednje vreme od 10. 07. – 1. 08. 1992. nalazim se u sastavu Jedinice posebne namjene (Petrinja) – Stanica milicije Gornji Hrastovac, na dužnosti komandira grupe i zamenika komandira smjene u činu mlađeg inspektora".[36] Ni u jednoj dostupnoj molbi za radna mjesta ne navode se bilo kakve stručne sposobnosti ili radno iskustvo. Osnutak Odjeljenja Granične milicije i carine protekao je uz niz problema, uključujući i one materijalno-tehničke i organizacijske. Tako se dugo nije

31 Molba Nikole Čudića za prijam u miliciju za kontrolu državne granice, od 7. IX. 1992.

32 Izvještaj SM Teslingrad o stradanju graničarske jedinice u Širokoj Kuli, od 28. VII. 1992.

33 Molba Mijodraga Sudžukovića za prijam u rezervni sastav milicije za kontrolu prelaska državne granice.

34 Službena bilješka SM Teslingrad od 8. III. 1993. o uzimanju izjave Miroslava Rajšića, izbjeglice iz Gospića. Poljoprivredni tehničar. Od prvog dana u ratu. Pripadnik OM za kontrolu prelaska državne granice Teslingrad.

35 Molba Nikole Čudića za prijam u miliciju za kontrolu državne granice, od 7. IX. 1992.

36 Molba Željka Ivančevića SM Teslingrad za prijem u kontrolu državne granice, carinska služba, od 1. IX. 1992.

mogao nabaviti kontejner i popraviti opustošeni objekt namijenjen Odjeljenju.[37] Na kraju je carinski granični punkt uspostavljen na crti bojišta, blizu željezničke postaje i baze UNPROFOR-a.[38]

Blizina bojišta

Zbog neuspjelog osvajanja Gospića, Novi Lički Osik ostao je na prvoj crti bojišta. Prve zgrade naselja su od položaja HV-a bile udaljene samo nekoliko stotina metara. Stoga nije nimalo neobično da su stanovnici gradića dobro osjećali puls bojišnice koja se do kolovoza 1995. godine nije nikada posve smirila. Usprkos potpisanom Sarajevskom primirju na bojišnici u zapadnoj Lici kontinuirano je trajalo stanje tzv. "malog rata", tj. vođeni su sukobi niskog intenziteta. Zato je Novi Lički Osik često bio izložen topničkoj paljbi HV-a, od koje su stradavali i javni objekti (npr. škola), što je prouzročilo dugotrajne prekide svakog oblika normalnog života. Tijekom akcije "Maslenica" 1993. godine HV je silovito napadao minobacačima i drugim topništvom, pa je gradić znatno oštećen, uključujući i zgradu Stanice milicije.[39]

U topničkim napadima oštećena je i većina stambenih zgrada. Budući da mjesne vlasti nisu organizirale nabavu potrebnog materijala za popravak oštećenih zgrada i objekata, mještani su bili prisiljeni snalaziti se na razne, često nezakonite načine, poput nasilnog useljavanja u neoštećene stanove.[40] Osim topništvom, pripadnici HV-a često su otvarali puščanu i rafalnu paljbu po naselju, čak i 1994. godine koja je bila relativno mirna u Lici.[41]

Osim građevina, često su u "malom ratu" stradavali stanovnici mjesta, npr. 14. srpnja 1993. na predjelu Vijati dvojica srpskih vojnika iz Novog Ličkog Osika, Mile Obradović i Mladen Nikšić, upala su u zasjedu HV-a.[42] U gradiću su vladali psihoza i strah, dok su glasine o skorim novim napadima HV-a bile svakodnevne.[43]

37 Izvještaj pomoćnika komandira SM Teslingrad M. Mandarića o rješavanju problema u SM, od 19. X. 1992.

38 Izvještaj komandanta SM Teslingrad od 8. III. 1993.

39 Izvještaj komandanta SM Teslingrad od 8. III. 1993., Izvještaj SM Teslingrad za dan 5. V. 1993., Izvještaj Stanice milicije Teslingrad za dan 15. VII. 1993. i Izvještaj Stanice milicije Teslingrad za dan 5. VIII. 1993.

40 Službena bilješka SM Teslingrad o inf. razgovoru s Nevenom Karailovićem, od 6. II. 1994.

41 Službena bilješka Odjeljenja milicije Teslingrad povodom narušavanja JRiM od 2. VII. 1994.

42 Izvještaj SM Teslingrad za dan 14/15. VII. 1993.

43 Izvještaj SM Teslingrad za dan 22. IV. 1993.

HV nije napadao bez osnove. Novi Lički Osik je tijekom cijelog rata ostao izrazito militarizirano naselje, a time i vojni cilj. U samačkom hotelu bilo je smješteno Zapovjedništvo Bataljuna Teslingrad.[44], a u tvornici MOL skladište oružja, streljiva i opreme SVK. U krugu tvornice povremeno su bili i tenkovi,[45] u naselju Novoseliama 2. četa 1. bataljuna 18. brigade SVK,[46] U obližnjoj Širokoj Kuli bila je minobacačka baterija.[47]

Minska polja

Druga nevolja koju je donijela blizina bojišnice bile su mine i minska polja. Bilo ih je posvuda i često su stradavali vojnici i civili. Tako je 28. srpnja 1992. kod Široke Kule, zaseok Serdari, postrojba granične milicije vozilom naletjela na protutenkovsku minu. Graničar Đorđe Kosanović odmah je poginuo, dok su još četvorica, Gerasim Kistanović, Bogdan Kliska, Đoko Tišma i Radul Radojević, teško ranjeni.[48] Žrtve mina su bila i djeca. Luka Dimić, učenik VIII. razreda osnove škole iz Ostrvice je 5. kolovoza 1994. na obali rijeke Jadove, gdje se želio okupati, stao na nagaznu minu, tzv. "paštetu" i teško je ozlijeđen. Mine je postavila SVK. Naime, tu se nalazila crpka za vodu za Novi Lički Osik i okolna sela, pa ju je vojska nastojala zaštiti minskim poljem.[49] Bolje sreće bila je skupina djece iz Široke Kule, koja su igrajući se 30. svibnja 1993. povadila iz zemlje nekoliko mina koje nisu eksplodirale.[50]

UNPROFOR

Tijekom ljeta 1992. godine u Novi Lički Osik stigli su pripadnici mirovnih snaga Ujedinjenih naroda (UNPROFOR), te svoju bazu uspostavili u zgradi željezničke postaje.[51] Već na samom početku sukobili su se s dijelom stanovnika.

44 Službena bilješka SM Teslingrad o sukobu vojnika Dragana Vunjaka i Milorada Kokota, od 23. V. 1993.

45 Službena bilješka SM Teslingrad o inf. razgovoru s Dušanom Repaićem, od 23. II. 1994.

46 Službena bilješka SM Teslingrad o inf. razgovoru s Ilijom Radmanovićem, od 1. IX. 1993.

47 Službena zabilješka SM Teslingrad o mogućoj odvožnji stvari iz Teslingrada bez odobrenja, od 22. IV. 1993.

48 Izvještaj SM Teslingrad o stradanju graničarske jedinice u Širokoj Kuli, od 28. VII. 1992.

49 Službena zabilješka OM Teslingrad o stradanju Luke Dimića, od 8. III. 1995. Broj: 08-02/1-10-20/95.

50 Izvještaj SM Teslingrad za dan 31. V. 1993.

51 Izvještaj komandanta SM Teslingrad od 8. III. 1993.

Mještanin Željko Vukmirović vrijeđao ih je i ometao: "... Dolaskom na lice mjesta patrola ove Stanice milicije zatekla je gore imenovanog ispred hotela "Likos", pored vozila Ujedinjenih nacija kojom prilikom je isti u pijanom stanju vrijeđao i izazivao na tuču trojicu pripadnika UN-a. Tom prilikom je iste nazivao ustašama, istima psovao mater, a Medić Svetlanu, koja se također nalazila zajedno sa pripadnicima UN-a kao prevodilac pokušao prisiliti da prevodi sve što je isti govorio. Isto tako prilikom provokacija navedeni je odgurnuo i pokušao udariti jednog od pripadnika UN-a."[52] Poslije su na vozilima UN-a namjerno bušili gume."[53] Nastojeći uspostaviti dobre odnose s lokalnim stanovništvom, UNPROFOR je dovezao niz donacija hrane mjesnoj školi.[54] Krajem siječnja 1993. pripadnici civilne policije UN-a su se iz Osika povukli u Korenicu. U mjestu je ostao samo jedan policajac. Do tada ih je u mjestu prosječno boravilo pet do sedam i bili su miješanog sastava – iz kontingenta Argentine, Francuske (iz čijih je redova bio i zapovjednik Bernard), te Kenije (koji su imali najprisniji odnos s mjesnim Srbima).[55] I nakon toga nastavili su provoditi svoje aktivnosti u gradiću, poput dopreme paketa i pisama iz Gospića, Perušića, Vukšića za stanovnike Novog Ličkog Osika. Sve aktivnost UNPROFOR-a, pa i one humanitarne, bile su pod strogim nadzorom vojske i milicije. Tako su svi paketi i pisma iz slobodnih dijelova Hrvatske morali biti dopremljeni u Stranicu milicije te detaljno pregledani i pročitani.[56] Tijekom akcije "Medački džep" i borbi koje su slijedile, od rujna 1993. veći dio aktivnosti UNPROFOR-a bio je prekinut. Nakon što je početkom 1994. godine potisan Zagrebački sporazum o prekidu vatre, pripadnici UN-a pokušali su uspostaviti suradnju između milicije u Novom Ličkom Osiku i hrvatske policije u Gospiću. U tome se posebice angažirao i uložio velik trud časnik UN-a Oleg Rus, koji je želio da te dvije službe surađuju na određenim zajedničkim poslovima.[57]

52 Sl. bilješka SM Teslingrad o ponašanju Vukmirović Željka prema pripadnicima UN-a, od 18. VIII. 1992.

53 Službena zabilješka SM Teslingrad o bušenju guma na vozilima UN-a, od 15/16. I. 1993.

54 Službena zabilješka SM Teslingrad o inf. razgovoru s Mićom Radakovićem, od 4. II. 1994.

55 Sl. informacija SM Teslingrad o povlačenju civilne policije UNPROFOR-a iz Teslingrada, od 20. I. 1993.

56 Izvještaj Stanice milicije Teslingrad za dan 27. VII. 1993., Izvještaj Stanice milicije Teslingrad za dan 23. VIII. 1993. i Službena zabilješka SM Teslingrad o inf. razgovoru s Mićom Radakovićem, od 4. II. 1994.

57 Službena zabilješka Odjeljenja milicije Teslingrad o obavještenju oficira UN-a Olega Rusa u vezi suradnje milicije Gospića i Odjeljenja milicije Teslingrad, od 21. VI. 1994.

Kao i u drugim dijelovima Hrvatske, i na prostoru Novog Ličkog Osika srpsku okupaciju pratilo je etničko čišćenje Hrvata provođeno dijelom kroz izgon, dijelom kroz masovne likvidacije. Posebice okrutan bio je kolektivni masakr Hrvata u selu Širokoj Kuli u listopadu kada je ubijeno 29 Hrvata i pet članova etnički miješane obitelji Rakić. Trupla žrtava potom su većinom pobacana u jame Golubinka 1 i Golubinka 2 kod prijevoja Ljubova. O tim zločinima svjedoči i pismo predsjednika Okružnog suda u Kninu Đure Kresovića

Budući da su neki počinitelji bili djelatnici SM-a Teslingrad, a da se na projektu etničkog čišćenja Hrvata temeljila cijela struktura *Republike Srpske Krajine*, jasno je da je osnovna zadaća teslingradskih milicionara bila prikriti zločin. Tako su svako kretanje ili dojava o kretanju nepoznatih osoba na prostoru Široke Kule odmah provjeravani.[58] Posebna uznemirenost zavladala je u Stanici u lipnju 1994. godine kada je iz Centra veze stigla obavijest "da se u Š. Kuli nalazi "mercedes" bele boje, reg. oznaka nepoznata kao i vlasnik. Isti nedozvoljeno vrše radnju snimanja položaja i ruševina, po saznaju vozilo je njemačke registarske oznake".[59] Osobe su odmah uhićene, a snimljeni materijali oduzeti.[60]

I predstavnicima međunarodnih organizacija sprečavan je odlazak u ovo selo, kao što je vidljivo iz izvješća iz rujna 1992. godine: "Promatrači iz EZ su tražili da bi mogli otići u Široku Kulu da pogledaju neku kuću hrvatsku, što im je rečeno da ne mogu od strane Uzelac Nikole, operativnog radnika Stanice milicije Teslingrad."[61]

Samo su rijetki Hrvati iz Široke Kule preživjeli listopad 1991. godine. No, i oni poput Petra Nikšića iz zaseoka Vukave naknadno su postali srpske žrtve. Petar Nikšić je ubijen krajem listopada 1992. godine. U mjesecima nakon ubojstva pokojnikova imovina je opljačkana; prema milicijskom izvješću od 19. travnja 1993. to su radili vojnici SVK Miroslav Polovina i Dane Matić, a pokojnikova kuća je zapaljena 26. travnja 1993. godine.[62]

58 Izvještaj SM Teslingrad za dan 2/3. V. 1993.

59 Službena bilješka SM Teslingrad o dojavi iz Centra veze, od 7. VI. 1994.

60 Izvještaj SM Teslingrad o obavljenim radnjama privođenja, oduzimanja predmeta i inf. razgovorima s Milutinom Rakićem i Marinom Kondlom, od 8. VI. 1994.

61 Izvještaj SM Teslingrad za dan 2. IX. 1992.

62 Sl. bilješka o inf. razgovoru sa Mirkom Đurić o pronalasku predmeta ubijenog Petra Nikšića u predjelu Ražanja, od 26. X. 1992., Izvještaj SM Teslingrad za dan 18/19. IV. 1993., Izvještaj SM Teslingrad za dan 19. IV. 1993., Izvještaj SM Teslingrad za dan 26/27. IV. 1993.

Sl. 1.
Istražni sudac RSK prikriva likvidaciju stanovništva Široke Kule i Novog Ličkog Osika

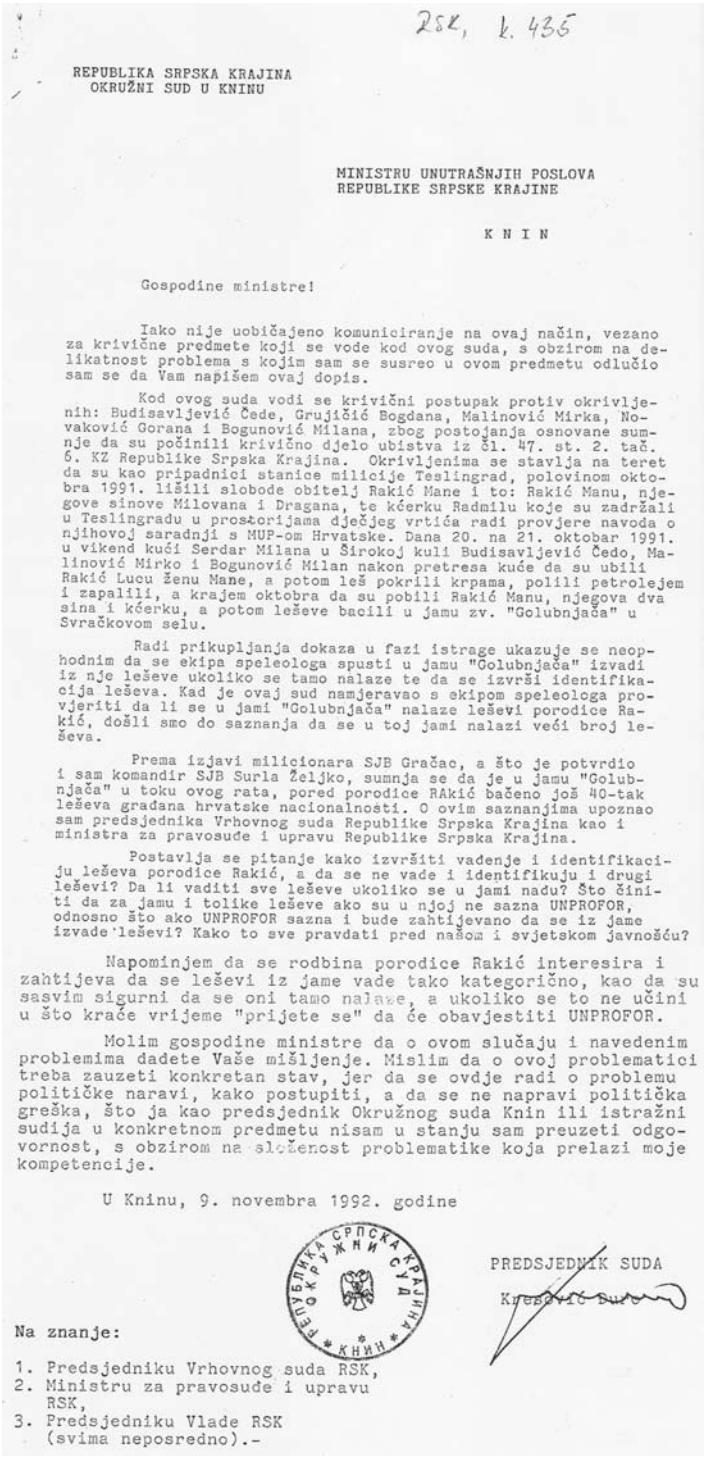

RSK, k. 436

REPUBLIKA SRPSKA KRAJINA
OKRUŽNI SUD U KNINU

MINISTRU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE

K N I N

Gospodine ministre!

Iako nije uobičajeno komuniciranje na ovaj način, vezano za krivične predmete koji se vode kod ovog suda, s obzirom na delikatnost problema s kojim sam se susreo u ovom predmetu odlučio sam se da Vam napišem ovaj dopis.

Kod ovog suda vodi se krivični postupak protiv okrivljenih: Budisavljević Čede, Grujičić Bogdana, Malinović Mirka, Novaković Gorana i Bogunović Milana, zbog postojanja osnovane sumnje da su počinili krivično djelo ubistva iz čl. 47. st. 2. tač. 6. KZ Republike Srpska Krajina. Okrivljenima se stavlja na teret da su kao pripadnici stanice milicije Teslingrad, polovinom oktobra 1991. lišili slobode obitelj Rakić Mane i to: Rakić Manu, njegove sinove Milovana i Dragana, te kćerku Radmilu koje su zadržali u Teslingradu u prostorijama dječjeg vrtića radi provjere navoda o njihovoj saradnji s MUP-om Hrvatske. Dana 20. na 21. oktobar 1991. u vikend kući Serdar Milana u Širokoj kuli Budisavljević Čedo, Malinović Mirko i Bogunović Milan nakon pretresa kuće da su ubili Rakić Lucu ženu Mane, a potom leš pokrili krpama, polili petrolejem i zapalili, a krajem oktobra da su pobili Rakić Manu, njegova dva sina i kćerku, a potom leševe bacili u jamu zv. "Golubnjača" u Svračkovom selu.

Radi prikupljanja dokaza u fazi istrage ukazuje se neophodnim da se ekipa speleologa spusti u jamu "Golubnjača" izvadi iz nje leševe ukoliko se tamo nalaze te da se izvrši identifikacija leševa. Kad je ovaj sud namjeravao s ekipom speleologa provjeriti da li se u jami "Golubnjača" nalaze leševi porodice Rakić, došli smo do saznanja da se u toj jami nalazi veći broj leševa.

Prema izjavi milicionara SJB Gračac, a što je potvrdio i sam komandir SJB Surla Željko, sumnja se da je u jamu "Golubnjača" u toku ovog rata, pored porodice RAkić bačeno još 40-tak leševa građana hrvatske nacionalnosti. O ovim saznanjima upoznao sam predsjednika Vrhovnog suda Republike Srpska Krajina kao i ministra za pravosuđe i upravu Republike Srpska Krajina.

Postavlja se pitanje kako izvršiti vađenje i identifikaciju leševa porodice Rakić, a da se ne vade i identifikuju i drugi leševi? Da li vaditi sve leševe ukoliko se u jami nađu? Što činiti da za jamu i tolike leševe ako su u njoj ne sazna UNPROFOR, odnosno što ako UNPROFOR sazna i bude zahtijevano da se iz jame izvade leševi? Kako to sve pravdati pred našom i svjetskom javnošću?

Napominjem da se rodbina porodice Rakić interesira i zahtijeva da se leševi iz jame vade tako kategorično, kao da su sasvim sigurni da se oni tamo nalaze, a ukoliko se to ne učini u što kraće vrijeme "prijete se" da će obavjestiti UNPROFOR.

Molim gospodine ministre da o ovom slučaju i navedenim problemima date Vaše mišljenje. Mislim da o ovoj problematici treba zauzeti konkretan stav, jer da se ovdje radi o problemu političke naravi, kako postupiti, a da se ne napravi politička greška, što ja kao predsjednik Okružnog suda Knin ili istražni sudija u konkretnom predmetu nisam u stanju sam preuzeti odgovornost, s obzirom na složenost problematike koja prelazi moje kompetencije.

U Kninu, 9. novembra 1992. godine

REPUBLIKA SRPSKA KRAJINA * OKRUŽNI SUD * KNIN *

PREDSJEDNIK SUDA

Na znanje:

1. Predsjedniku Vrhovnog suda RSK,
2. Ministru za pravosuđe i upravu RSK,
3. Predsjedniku Vlade RSK (svima neposredno).-

U Novom Ličkom Osiku uklanjalo se sve što je imalo bilo kakve veze s hrvatskim narodom. Nije bio pošteđen ni spomenik partizana, Hrvata Marka Oreškovića-Krntije, premda se u ovom slučaju ne bi smio isključiti motiv obračuna sa simbolima antifašizma, pokreta koji je u Drugom svjetskom ratu uništio vrlo jak četnički pokret u istočnoj Lici.[63]

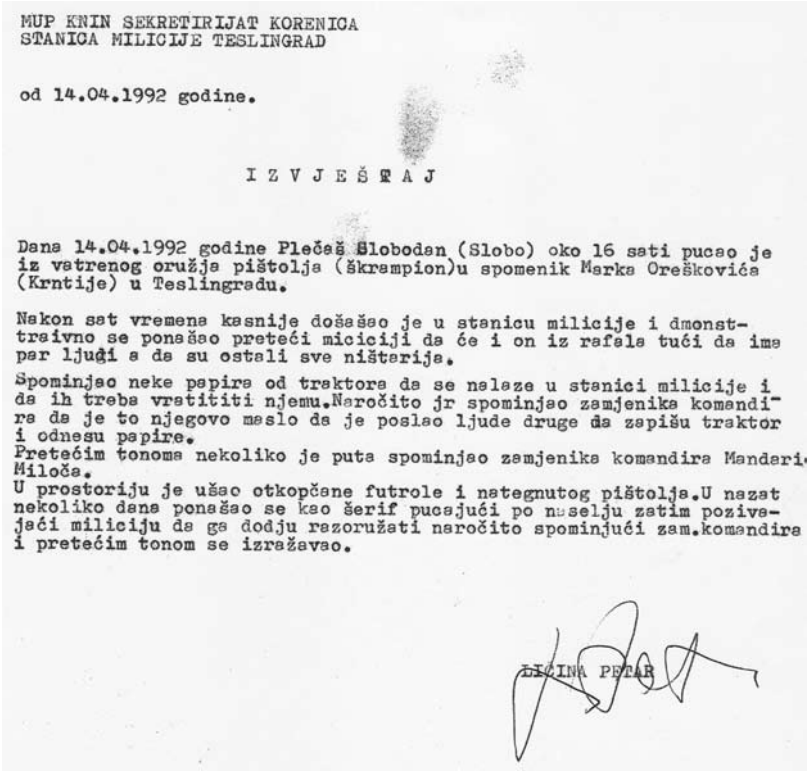

MUP KNIN SEKRETIRIJAT KORENICA
STANICA MILICIJE TESLINGRAD

od 14.04.1992 godine.

I Z V J E Š T A J

Dana 14.04.1992 godine Plečaš Slobodan (Slobo) oko 16 sati pucao je iz vatrenog oružja pištolja (škrampion)u spomenik Marka Oreškovića (Krntije) u Teslingradu.

Nakon sat vremena kasnije došašao je u stanicu milicije i dmonstrativno se ponašao pretećii miciciji da će i on iz rafala tući da ima par ljudi s da su ostali sve ništarije.

Spominjao neke papire od traktora da se nalaze u stanici milicije i da ih treba vratititi njemu.Naročito jr spominjao zamjenika komandira da je to njegovo maslo da je poslao ljude druge da zapišu traktor i odnesu papire.
Pretećim tonoma nekoliko je puta spominjao zamjenika komandira Manderi Miloča.
U prostoriju je ušao otkopčane futrole i nategnutog pištolja.U nazat nekoliko dana ponašao se kao šerif pucajući po naselju zatim pozivajući miliciju da ga dodju razoružati naročito spominjući zam.komandira i pretećim tonom se izražavao.

LIČINA PETAR

Sl. 2. Izvješće o oštećenju spomenika Marka Oreškovića

Pljačka imovine

Nakon pokolja, kuće žrtava u Širokoj Kuli su spaljene, a njihovu su imovinu opljačkali mjesni Srbi. Često su se međusobno sukobljavali oko te imovine. Npr. u dnevnom izvješću Stanice milicije Teslingrad od 2. srpnja 1992. piše: "U 08. časova Dimić Petar prijavio Serdar Luku iz Š. Kule da je promijenio kotače sa traktora pok. Rakić Mane te stavio na traktor kod njega IMT 539 od Nikšić Ivana. Također da je od kuće koja je spaljena, u kojoj su bili Rakići pokradena autoprikolica, koja je odvežena u nepoznatom pravcu."[64]

63 Izvještaj SM Teslingrad o ponašanju Slobodana Plećaša, od 14. IV. 1992.

64 Izvještaj SM Teslingrad za dan 2. VII. 1992.

Osim u Širokoj Kuli, lokalni Srbi opljačkali su imovinu prognanih i ubijenih Hrvata i po drugim selima u okolici Novog Ličkog Osika koja su bila okupirana.

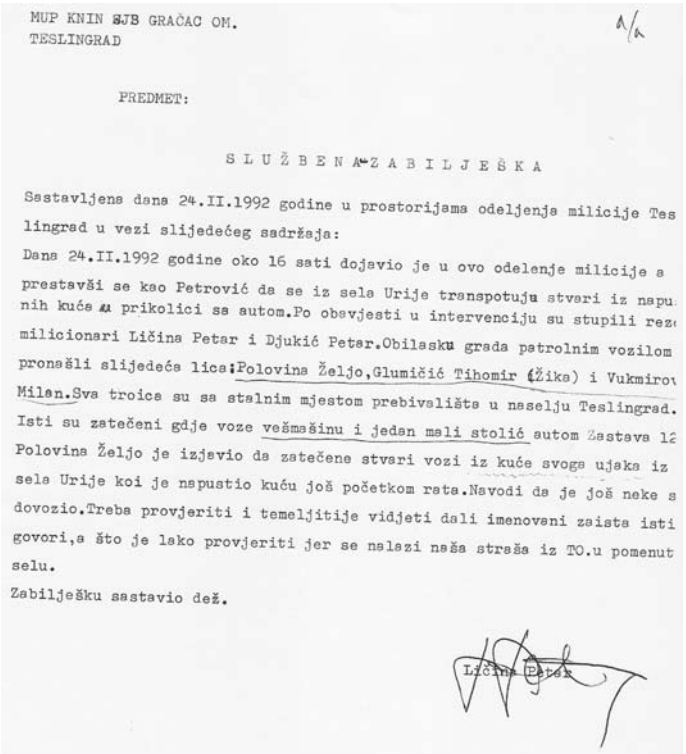

MUP KNIN SJB GRAČAC OM.
TESLINGRAD

PREDMET:

S L U Ž B E N A - Z A B I L J E Š K A

Sastavljena dana 24.II.1992 godine u prostorijama odeljenja milicije Tes lingrad u vezi slijedećeg sadržaja:

Dana 24.II.1992 godine oko 16 sati dojavio je u ovo odelenje milicije a prestavši se kao Petrović da se iz sela Urije transpotuju stvari iz napu nih kuća u prikolici sa autom.Po obavjesti u intervenciju su stupili rez milicionari Ličina Petar i Djukić Petar.Obilasku grada patrolnim vozilom pronašli slijedeća lica:Polovina Željo,Glumičić Tihomir (Žika) i Vukmirov Milan.Sva troica su sa stalnim mjestom prebivališta u naselju Teslingrad. Isti su zatečeni gdje voze vešmašinu i jedan mali stolić autom Zastava 12 Polovina Željo je izjavio da zatečene stvari vozi iz kuće svoga ujaka iz sela Urije koi je napustio kuću još početkom rata.Navodi da je još neke s dovozio.Treba provjeriti i temeljitije vidjeti dali imenovani zaista isti govori,a što je lako provjeriti jer se nalazi naša straša iz TO.u pomenut selu.

Zabilješku sastavio dež.

Ličina Petar

Sl. 3.
Izvješće o pljački hrvatske imovine u Vrijama

REPUBLIKA SRBSKA KRAJINA
MUP KNIN-SJB GRAČAC
ODJELJENJE MILICIJE TESLINGRAD
BROJ:_____/92.
Teslingrad,11.o3.92.g.

- P.M. je izdat remens.

S L U Ž B E N A B I L J E Š K A

Sastavljena dana 11.o3.92.godine u prostorijama odjeljenja polic u Teslingradu a u vezi traktora marke "Zetor"za kojega se putem operati i prijateljskih veza došlo do saznanja da se nalazi kod Petković Mile u Ostrovici.Imenovani je navodno traktor sakrio i ima namjeru da ga proda Navedeni traktor je bio vlasništvo Ante Mesića.

Bilješka se dostavlja na znanje odnosno daljnje korišćenje.

Bilješku sastavio:

Rakić Mićo

Sl. 4.
Izvješće o pljački traktora u vlasništvu Hrvata

Nakon pljačke pokretne, na red je došlo otimanje nepokretne imovine poubijanih i prognanih Hrvata. Posebice je veliki interes vladao za pašnjacima i obradivom zemljom.[65] Budući da je zainteresiranih srpskih otimača bilo više nego dostupne hrvatske zemlje, otimači su se ponekad ozbiljno sukobili pa je intervenirala i milicija iz Teslingrada. Jedan od zapisnika o intervenciji tijekom sukoba oko zemlje zorno pokazuje mentalno ozračje među ličkim Srbima na okupiranom području.

Sl. 5.
Službena zabilješka o sukobu Srba oko imovine prognanih i likvidiranih Hrvata

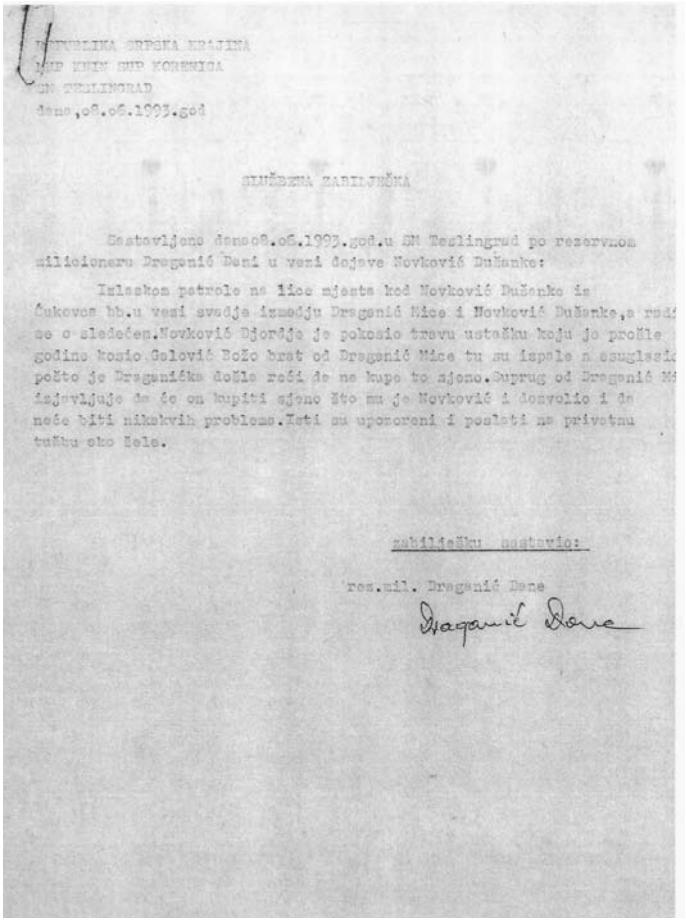

REPUBLIKA SRPSKA KRAJINA
SUP KNIN SUP KORENICA
SM TESLINGRAD
dana,08.08.1993.god

SLUŽBENA ZABILJEŠKA

Sastavljeno danas08.08.1993.god.u SM Teslingrad po rezervnom miliciioneru Dragenić Dani u vezi dojave Novković Dušanke:

Izlaskom patrole na lice mjesta kod Novković Dušanke iz Čukovac bb.u vezi svađe između Dragenić Mice i Novković Dušanke,a rad se o sledećem.Novković Đorđje je pokosio travu ustašku koju je prošle godine kosio Golović Đoko brat od Dragenić Mice tu su ispale n sporazu pošto je Dragenićka došle reći de ne kupe to sjeno.Suprug od Dragenić M izjavljuje de će on kupiti sjeno što mu je Novković i dozvolio i de neće biti nikakvih problema.Neki su upozoreni i pozvati na privatnu tužbu ako žele.

zabilješku sastavio:

res.mil. Dragenić Dane

Dragenić Dane

65 Sl. bilješka SM Teslingrad o košenju livade Orešković Mare od strane Barać Đure, od 22. VII. 1992.

Izjednačivši cjelokupni hrvatski narod s ustašama za ličke Srbe su i zemlja i trava u vlasništvu Hrvata postali ustaški. Time su u svojoj svijesti stvorili alibi za sve zločine, pljačke i otimačine koje su počinili u ratu.

Navedeni slučaj nije bio usamljen, što potvrđuje i sljedeći dokument: "Službena zabilješka sastavljena dana 08. 06. 1993. godine u SM Teslingrad po milicioneru Kuprešanin Branku u vezi sledećeg slučaja: Gore navedenog dana u 14.30 časova u stanicu je dojavljeno da ima neke svađe kod Lemajić Mirka (Tetka). Odmah smo izašli na lice mjesta i ustanovili da se radi o svađi između Lemajić Mirka i Dimić Maksima, obadva iz Teslingrada, ul. Dragana Rakića, a svađa je ispala u vezi ustaške zemlje. Navodno Lemajić je kosio ustašku travu ali je tu pokosio i travu od Dimićeve sestre Soke koja živi u Vukavi što nam je ista potvrdila, pošto je i ona već saznala da joj je pokošena njiva... Isti su upozoreni da se ne svađaju oko tuđe zemlje."[66] Dan prije, 7. lipnja 1993. godine Dušanka Novković iz Ćukovca prijavila je miliciji "da joj Draganić Mica prijeti da će Luka Draganić ubiti Novković Đuku, zato jer je Novković Đuka pokosio njivu od Hrvata Matanića."[67] Osim zemljišta u vlasništva Hrvata, srpsko stanovništvo prisvojilo je cjelokupne zemljišne posjede na širem prostoru Novog Ličkog Osika u društvenom vlasništvu. Milicionari su samo mogli posredovati u sukobima nastalim zato što su "stanovnici uzeli za pravo sebi da uzimaju koliko tko može" zemlje.[68]

I dok su po selima otimana zemljišta, u Novom Ličkom Osiku na udaru su bili stanovi likvidiranih i prognanih Hrvata. U njih su se, uz suglasnost mjesnih vlasti te Štaba TO-a Teslingrad, useljavali mjesni Srbi i izbjeglice.[69] Tih je stanova bilo na raspolaganju tijekom cijelog rata, jer zbog blizine bojišta, Novi Lički Osik nije bio privlačan za izbjeglice.[70] Stoga su se oni, čim bi se za to pružila prigoda, selili u mjesta gdje su životni uvjeti bili bolji (npr. u Gračac). Pri odlasku uglav-

66 Službena bilješka SM Teslingrad u vezi sukoba između Lemajić M. i Dimić., od 8. VI. 1993.

67 Službena bilješka SM Teslingrad povodom prijave Novković Dušanke, od 7. VI. 1993.

68 Službena bilješka SM Teslingrad o svađi Ane Marković i Grozde Vorotović, od 22. V. 1994.

69 Službena zabilješka Odjeljenja milicije Teslingrad o zaprimanju obavijesti od strane Anke Čubrić, od 9. XII. 1991., Izvještaj SM Teslingrad za dan 27. VIII. 1992., Izvještaj SM Teslingrad za dan 4. V. 1993., Službena bilješka SM povodom dojave Murata Mizinovića, od 10. VI. 1993., Službena bilješka odjeljenja milicije Teslingrad u vezi odvoženja namještaja od strane Dragosavac Mile, izbjeglice iz Gospića, od 28. VI. 1994.

70 Službena bilješka SM Teslingrad o ispitivanju Gordane Ilimić iz Široke Kule, od 26. IX. 1994. Broj: 08-02/1-09-19/94., Službena bilješka SM Teslingrad o prijavi Grozde Munjas, od 8. II. 1994.

nom su sa sobom odnosili svu pokretnu imovinu iz stanova kojima su se do tada koristili. Često su u tome imali potporu milicionara.[71] Unatoč mnogim slobodnim stanovima, bilo je ozbiljnih sukoba, pa i prijetnji smrću, zbog boljih stanova između građana, te između Srba iz okolnih sela koji su se željeli domoći nekretnine u gradiću.[72] Naime, uslijed topničkih napada neke zgrade su bile toliko oštećene da su ih stanari napuštali i selili u druge.[73]

Osim hrvatske, pljačkana je i otimana imovina Srba koji su napustili mjesto u strahu od sukoba. Pljačkaši su se često pozivali na svoja boračka prava i sudjelovanje u vojnim strukturama.[74] Sustavno je pljačkana i imovina u javnom vlasništvu, npr. tehnika i oprema mjesnog Kulturno-umjetničkog društva "Kata Pejinović",[75] imovina Željezničke postaje Lički Osik,[76] roba iz skladišta Tvornice "Marko Orešković",[77] gradska ambulanta i dr.[78] Prema dokumentaciji SM-a počinitelji su uglavnom bili mještani i izbjeglice.[79] Često su među njima bile i osobe poznate po problematičnom ponašanju, kojima je rat bio prigoda za kriminal.

Položaj preostalih ne-Srba

Rijetki preostali Hrvati i drugi ne-Srbi u Novom Ličkom Osiku, Širokoj Kuli i drugim selima stalno su bili izloženi prijetnjama, napadima i šikaniranju. Na njih su

71 Službena informacija o odvoženju namještaja od strane Duška Pejnovića, od 21. IX. 1994.

72 Službena bilješka SM Teslingrad u vezi sukoba oko stana Miše Ivanića, od 8. II. 1994.

73 Službena bilješka SM Teslingrad o inf. razgovoru s Nevenom Karailovićem, od 6. II. 1994.

74 Sl. bilješka OM Teslingrad o obavijesti Anke Čubrić od 9. XII. 1991., Sl. zabilješka OM Teslingrad o uzimanju drva od Mile Novakovića od 29. II. 1992., Sl. bilješka SM Teslingrad o provali u vikendicu Milorada Dimića iz Beograda od 17. VI. 1992., Sl. bilješka SM Teslingrad o provali u kuću Desanke Dimić iz Beograda od 2. IV. 1993., Izvještaj SM Teslingrad za 7. V. 1993., Izvještaj SM Teslingrad o krađi u stanu M. Mandarića, Sl. bilješka SM o dojavi Murata Mizinovića od 10. VI. 1993., Izvještaj SM Teslingrad za dan 27. VIII. 1992.

75 Provjera OM Teslingrad Milana Vukmirovića uz zahtjev za legalizaciju oružja, od 23. IX. 1994. Broj: 08-02/1-09-17/94.

76 Službena bilješka SMTeslingrad o pljački imovine iz Željezničke stanice Teslingrad, od 14. IV. 1992.

77 Službena bilješka SMTeslingrad u vezi provale u skladište u krugu DP "MOL", od 24. II. 1994.

78 Službena bilješka SMTeslingrad o provali u ambulantu od strane vojnika SVK, od 1. II. 1994

79 Službena bilješka SM Teslingrad o pljački imovine iz Željezničke stanice Teslingrad, od 14. IV. 1992.

njihovi srpski susjedi fizički nasrtali,[80] huškali pse,[81] kamenovali ih kad bi izašli na cestu,[82] na obrađeno i zasijano poljoprivredno zemljište namjerno su puštali svoju stoku,[83] na cvjetne nasade parkirali vozila,[84] dok su vrijeđanja i prijetnje smrću bile dio svakodnevice. Tako je Ankica Obradović iz Novog Ličkog Osika prijavila miliciji da je Veljko Lemajić na nju huškao psa i prijetio "da mi j... mater ustašku i da ću biti ubijena za jedan mjesec",[85] dok je Nikolu Zagorca susjeda udarala i psovana mu "mater ustašku".[86]

Posebno je teško stanje bilo u Širokoj Kuli, gdje su uz vojni objekt Žužići bili položaji Odjeljenja minobacača Teslingradskog bataljuna, a u seoskoj školi bila je smještena vojna postrojba, te su vojnici SVK bili stalno u selu, a to je stvaralo napetost, izazivalo sukobe, prijetnje i svakovrsno nasilje.[87] Tako je mještanku Ankicu Zagorac, kako ona tvrdi, pod prijetnjom oružjem pokušao silovati vojnik Dragan Vunjak,[88] dok je vojnik Slobodan Plećaš mještanima Široke Kule, Sulejmanu Ilmiću i Dani Lovriću prijetio da će ih poubijati.[89]

Nakon što je opljačkana i oteta imovina poubijanih i prognanih Hrvata, na red je došla ona u vlasništvu rijetkih preostalih Hrvata. Tijekom četverogodišnje okupacije Hrvati su više puta miliciji prijavljivali (noćne i dnevne) nasrtaje na svoju imovinu.[90] U prijavama su uglavnom navodili i počinitelje – lokalne Srbe koje su osobno poznavali. Tako

80 Izvještaj SM Teslingrad o sukobu između Nikole Zagorca i Anke Lovrić iz Klenovca, od 12. IV. 1993.

81 Službena bilješka SM Teslingrad o informativnom razgovoru s Ankicom Obradović, od 28. VI. 1993.

82 Službena zabilješka Odjeljenja milicije Teslingrad povodom prijave Marinka Mladića, od 13. IX. 1994.

83 Sl. bilješka SM Teslingrad o prijavi Sulejmana Ilmića iz Š. Kule, da mu Rade Zastavniković pravi poljsku štetu, od 19. IV. 1994.

84 Službena bilješka Odjelenja milicije Teslingrad u vezi dojave Mirjane Sudar, od 16. VI. 1994.

85 Službena bilješka SM Teslingrad o informativnom razgovoru s Ankicom Obradović, od 28. VI. 1993.

86 Izvještaj SM Teslingrad o sukobu između Nikole Zagorca i Anke Lovrić iz Klenovca, od 12. IV. 1993.

87 Sl. bilješka OM Teslingrad o sukobu u Š. Kuli 12. XII. 1994., Sl. bilješka OM Teslingrad o inf. razgovoru sa Slavicom Ratković od 23. XI. 1994., Sl. bilješka SM Teslingrad o smještaju jedinice SVK u Š. Kuli, nedatirano.

88 Službena bilješka SM Teslingrad o pokušaju silovanja Ankice /Nikole/ Zagorac, od 4. XI. 1993.

89 Službena zabilješka SM Teslingrad u vezi prijetnji smrću Sulejmanu Ilmiću i Dani Lovriću, od 29. V. 1993.

90 Službena zabilješka SM Teslingrad o inf. razgovoru sa Ivanom Oreškovićem iz Široke Kule, od 22. III. 1992.

je Ljubica Čorak iz Ostrvice u kolovozu 1992. prijavila: " U moje dvorište došao je Petković Mile i bez pitanja odvezao jednu mrežu za armaturu betonskih ploča. Kad sam se suprotstavila, isti mi je odgovorio da je to ustaško i da sam i ja ustaškinja".[91]

Osim pokretnih, Srbi su svojim susjedima Hrvatima otimali i nepokretna dobra. Tako je 22. srpnja 1993. Đorđe Barać u Širokoj Kuli na očigled vlasnika, Ivice i Mare Orešković, pokosio njihovu livadu.[92] Vojnici 3. čete bataljuna Teslingrad koji su bili stacionirani u Širokoj Kuli sjekli su šumu u vlasništvu mještana Hrvata.[93]

Milicajci su rijetko pružali zaštitu preostalim Hrvatima. Kao primjer donosim dio izvješća od 6. srpnja 1993. godine "U 12.30 sati dobili smo dojavu od Centra veze da se hitno dođe u Kulu kod kuće Dane Lovrića. To je dojavila Jadranka Delić. Pošto dojava nije bila o događaju i nije se znalo točno stanje, zamjenik komandira Rakić Mićo je rekao da patrola ne treba da ide na lice mjesta. Patrola je bila u vezi s dežurnim u stanici milicije."[94]

No, ako nisu štitili preostale, nastojali su spriječiti izbjegle Hrvate da uz pomoć UNPROFOR-a posjete svoje domove.

91 Službena zabilješka SM Teslingrad o inf. razgovoru sa Ljubicom Čorak iz Ostrvice, od 8. VIII. 1992.

92 Službena bilješka SM Teslingrad o košenju livade Orešković Mare od strane Barać Đure, od 22. VII. 1992.

93 Zahtjev SM Teslingrad Komandi bataljona Teslingrad o sječi šume u Š. Kuli, od 9. II. 1994., Broj: 06-02/94.

94 Izvještaj SM Teslingrad za dan 6. VII. 1993.

Sl. 6.
Izvješće o posjeti prognanih Hrvata Urijama

REPUBLIKA SRPSKA KRAJINA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA KNIN
SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE KORENICA
STANICA JAVNE BEZBJEDNOSTI GRAČAC
GRAČAC 2.11.1992 godine

OPERATIVNA INFORMACIJA

Sastavljena dana 2.11.1992 godine u SJB Gračac a povodom dobivenih prikupljenih obavještenja iz OM Teslingrad i Ploča.

Prema dobivenoj informaciji OM Teslingrad, dana 15.10.1992 godine pri vršenju poslova patrolne djelatnosti, milicioneri ovog odelenja milicije na relaciji Teslingrad Ostrvice kod mjesta zvanog Urije (prije ovog rata naseljeno licima hrvatske nacionalnosti oko 13,3o časova, primjetili su kolonu od četri vozila UNPROFOR-a i jedno vozilo Evropske zajednice, zaustavljenih poredi spomenutog mjesta. Odmah nakon zaustavljanja iz vozila je izašao veći broj pripadnika UN ali i dvojica civila koji su primjetivši patrolu ušli u vozilo UN, a da bi se odmah nakon toga udaljili. Pomenuti civili predpostavlja se najvjerovatnije su mjeeštani pomenutog naselja a mjesto na kojem su se zatekli tj. objekti pripadaju porodici hrvatske nacionalnosti po prezimenu Matkovići.
Dva dana nakon tog događaja i to 17.10.1992 godine oko 22,3o časova iz pogranične jedinice milicije Teslingrad, OM u Teslingradu dobilo je informaciju da se na potezu od Teslingrada prema Širokoj Kuli nalazi jedno od vozila UN, povremeno se zaustavlja a da nepoznata lica izlaze iz pomenutog vozila noseći baterijske lampe i pregledavajući teren. Takodjer ovakav slučaj pripadnika UNPROFOR-a zamjećen je na potezu mjesta Klenovac.

Prema dobivenoj informaciji rezervnog milicionara Petković Mirka iz OM Ploča isti izjavljuje, da je dana 24.10.1992 godine oko 15,3o časova nalazio na cesti Ploča Lovinjac ispred kuće Budimlije Milana, a u istom momentu tu se zaustavilo vozilo UN i to kampanjola, a iz pravca Ploče došlo je drugo vozilo od UN i to teretno te je i ono odmah stalo poredi kampanjole. Odmah po zaustavljan iz vozila su izašli pripadnici UNPROFOR-a koji su se medjusobno nešto dogovarali a nakon toga fotografisali Jugoslovensku zastavu koja se nalazila u šljivaru Budimlija Sime. Pošto je cjeli tok pratio iz neposredne blizine Petković Mirko izjavljuje da je prepoznao vozača teretnog vozila snaga UNPROFOR-A koji je na glavi imao šljem i sa sigurnošću tvrdi da je vozač kamiona UN njegov komšija iz Lovinjca Sekulić Ante sin Tome "zv. Crnog Tomića". Teretno vozilo je Francuske registracije a pomenuti vozač pogledao je prema meni nasmijao se sjeo u vozilo te krenuo u pravcu lovinjca.

- 2 -

Dana 21.10.1992 godine u neformalnom razgovoru s zamjenikom komadanta bataljona milicije lociranog na Ruci u mjestu Lovinjac došli smo do informacije da se u krugu baze snaga UNPROFOR-a u mjestu Sv. Rok nalazi odredjena grupa civilnih lica, žena starije dobi. Na pitanje postavljena kapetanu najvjerovatnije komadantu pomenute baze po imenu GOST, šta rade lica ", odgovor je bio da vode brigu o licima koja su zatečena na tom području a neuhranjena su. Predpostavlja se da se u pomenutom vojnom logoru kao i u drugima nalazi odredjeni broj lica najvjerovatnije hrvatske nacionalnosti koja su nama nepoznatim kanalima došla na područje tj. baze Francuskog bataljona.

Nakon svih ovih dobivenih informacija radnici SJB Gračac nastavljaju s prikupljanjem obavještenja te pojačano pokrivaju teren i nastavljaju s obradom istih.

N a č e l n i k
Drago Veselinović

Vjerujući u brzi pad Gospića, tijekom ljeta 1991. u Novi Lički Osik stigao je veći broj gospićkih Srba, koji su tu namjeravali pričekati "oslobođenje" ili se pridružiti pobunjeničkim postrojbama. Međutim, poraz srpskih postrojbi neočekivano ih je pretvorio u izbjeglice.[95] Nakon potpisivanja Sarajevskog primirja, u Novi Lički Osik počeli su stizati i Srbi iz mjesta zapadne Like koja tijekom rata nisu dospjela pod srpski nadzor. Da bi dospjeli u Novi Lički Osik, trebali su prevaliti dug put, primjerice kao Anka Sijarato, koja je odlučila da "više ne želi živjeti u Perušiću", te je autobusom preko Zagreba, Bosanskog Šamca, Banja Luke i Bihaća 24. ožujka 1992. doputovala u Novi Lički Osik.[96] Drugi, poput Mladena Štakića iz Kosinja, putovali su još duže; preko Slovenije, Mađarske, Srbije i Republike Srpske prije no što bi došli u istočnu Liku.[97] Dragan Pavlović, koji je iz Gospića prebjegao u Ostrvicu, riskirao je i na okupirani teritorij prešao preko crte bojišta.[98] Dolazak Srba iz drugih krajeva Hrvatske u Novi Lički Osik nastavio se idućih godina, gotovo do pred kraja rata.[99] Izbjeglice su, osim po napuštenim osičkim stanovima, smješteni u mjesni hotel "Likos" (poslije preimenovan u "Krajina")[100] te po okolnim selima.[101] Osim Srba dospjelih sa slobodnih područja Hrvatske, u Novi Lički Osik su se naseljavali i siromasi iz drugih dijelova Like, a u sklopu planirane kolonizacije etnički očišćenog prostora.[102] Tako se Milorad Dragišić s obitelji naselio u Novi Lički Osik zbog velikog siromaštva u kojem je živio u rodnom selu Dragišićima kod Gračaca. Prije dolaska u Osik Dragišić je imao bo-

95 Službena bilješka OM Teslingrad o inf. razgovoru sa Đokom /Mane/ Maljkovićem, od 23. VII. 1992.

96 Sl. bilješka OM Teslingrad o inf. razgovoru s Ankom Sijarat rođ. Paripović iz Perušića, od 24. III. 1992.

97 Sl. zabilješka SM Teslingrad o inf. razgovoru sa Mladenom Štakićem iz Kosinja, od 23. XII. 1992.

98 Izvještaj SM Teslingrad o privođenju prebjega Dragana Pavlovića, od 30. VIII. 1992.

99 Tako je bračni par Ana i Stjepan Abramović doputovao i nastanio se u Novom Ličkom Osiku u lipnju 1994. godine. Dopis Odjeljenja milicije Teslingrad MUP-u RSK, od 24. VI. 1994. Broj: 10-08-06/94.

100 Službena bilješka Stanice milicije Teslingrad o incidentu u hotelu prilikom raspodjele kruha, od 1. II. 1994., Službena bilješka Odjeljenja milicije Teslingrad u vezi zapažanja pri vršenju PPS, od 9. IX. 1994. Broj: 01-17/94.

101 Sl. bilješka OM Teslingrad o informativnom razgovoru sa Đokom Maljkovićem, od 23. VII. 1992.

102 Đuro Korać iz Raduča se uselio u stan Mehe Hrnića koji se iz Novog Osika sklonio na slobodni teritorij. Službena zabilješka SM Teslingrad u vezi provale u stan Mehe Hrnića u kom živi Đuro Korać, od 15. IV. 1992.

gat ratni put: "U jeku predizborne kampanje i pokušaja ustaške države da na silu pridobije srpski narod da živi s njima zajedno u njihovoj državi pod njihovim terorom učestvovao sam u oružanom otporu. 15. 09. 91. odazvao sam se pozivu za mobilizaciju. Ubrzo nakon toga učestvovao sam u borbama za oslobođenje Lovinca. Također sam učestvovao u razbijanju ustaško-diverzantske grupe na području velebitskog Alana. Prilikom drugih ratnih operacija proveo sam izvjesno vrijeme na položaju: Ostrvica, Barlete, Medak, Divoselo i brana Peruča kod Sinja". Po dolasku u Osik, Milorad se priključio gradskom TO-u koji mu je dodijelio stan, ali u lošem stanju, što ga je kao zaslužnog veterana razočaralo.[103]

Bilo je pokušaja da se medijskom propagandom navede Srbe iz Republike Srpske i RSK da se u većem broju nasele u Novi Lički Osik, a izbjeglice se pokušalo vratiti u mjesto tako što im se zaprijetilo da će im imovina biti konfiscirana, a stanovi oduzeti.[104]

U gradiću su neko vrijeme stanovali i pripadnici JNA iz garnizona koji su se povukli iz slobodnih dijelova Hrvatske, npr. iz vojarne u Jastrebarskom (VP 2465).[105]

Kao i oni pristigli prije njih, i ovi izbjeglice su često u gradiću izazivali nacionalne izgrede, stvarali nemir i pucali po javnim mjestima.[106] Dobar primjer toga je već spomenuti Mladen Štakić iz Kosinja. Kada su teslingradski milicajci kod njega pronašli ilegalno oružje, Štakić se branio: "Pošto sam uspio da iziđem iz Hrvatske imao sam želju kao i potrebu da posjedujem vatreno oružje, a sve u cilju da se mogu suprotstaviti ustašama ako pođu na Krajinu. Pošto sam đak i nisam mogao nigdje da zadužim pušku, u razgovoru sa Puhalo Nenadom sam saznao da on ima da proda pušku. Nisam uopšte razmišljao odakle potječe spomenuta puška, već sam samo mislio na to da ću imati sa čime da čekam ustaše i da im naplatim sve ono što sam izgubio u svom rodnom Kosinju... Mislio sam samo na slobodu koju sam bio izgubio dok sam bio u rodnom mjestu. Pušku sam nabavio isključivo da bi se mogao braniti od ustaša ako pođu na našu Krajinu."[107] Slično je

103 Prijava Milorada Dragišića na natječaj za milicionara carinika, od 1. IX. 1992.

104 Zapisnik SM Teslingrad sa sastanka o analizi i procjeni civilnog sektora Teslingrad, održanog 7. XII. 1993.

105 Sl. bilješka OM Teslingrad o sudaru kapetana JNA Čede Grbića i R. Rakića iz Korenice, od 30. XI. 1991.

106 Službena zabilješka SM Teslingrad povodom korištenja vatrenog oružja, od 19. XII. 1992.

107 Sl. zabilješka SM Teslingrad o informativnom razgovoru sa Mladenom Štakićem iz Kosinja od 23. XII. 1992.

razmišljao i Milan Munjas iz Gospića nakon što su ga priveli zbog pucnjave po gradiću: "Dana 19. 12. 1992. god. proslavljao sam krsnu slavu kojom prilikom sam malo više i popio. Pošto sam prešao iz Hrvatske u RSK mislio sam da smijem ispaliti koji metak po starom srpskom običaju kad su slave." [108]

Izbjegli Srbi na prostoru Novog Ličkog Osika uglavnom su živjeli u teškim materijalnim uvjetima. Premda su svi imali osiguran smještaj, sve drugo, uključujući hranu, nedostajalo im je.[109] Dobar primjer toga je slučaj Đoke Maljkovića, Srbina koji je 1991. godine dragovoljno napustio svoj dom u Gospiću i priključio se srpskoj pobunjeničkoj postrojbi u selu Vrebcu. Kad je došao na okupirano područje, dodijeljena mu je kuća u selu Pavlovcu, u blizini okupiranog Osika, no vrlo brzo je zapao u bijedu. O uvjetima u kojima je živio teslingradski milicajci su zapisali: "U Pavlovcu se nalazi kao izbjeglica u napuštenoj starijoj kući gdje nema uslova za život. Od robe i opreme iz Gospića nije iznio ništa, te da nema što ni da obuče. U komandi čete za njega nemaju razumijevanja kao ni u Odboru Crvenog Krsta u Pavlovcu te mu nisu ništa dodijelili. Sada formiranjem nije nigdje u jedinici tako da nema ništa da jede već pomaže ljudima po selu da bi se prehranio."[110]

Osim što je bio pribježište, Novi Lički Osik bio je i izvorište izbjeglica. Naime, zbog blizine bojišta, mnogi pobunjeni Srbi su svoje obitelji (žene, djecu, starije osobe) još u ljeto 1991. godine otpremili u sigurnija mjesta – Korenicu, Gračac i druga naselja u dubini okupiranog teritorija, a oni su se ostajali boriti u bataljunu TO-a Teslingrad.[111]

Javni red i mir

Najveći problem za javni red i sigurnost gradića bili su vojnici SVK, među kojima je veliki problem bila pretjerana konzumacija alkohola,[112] te u manjoj mjeri i uporaba

108 Sl. bilješka SM Teslingrad o inf. razgovoru sa M. Munjasom iz Gospića zbog pucnjave, od 19. XII. 1992.

109 Službena bilješka SM Teslingrad o incidentu u hotelu prilikom raspodjele kruha, od 1. II. 1994.

110 Sl. bilješka OM Teslingrad o informativnom razgovoru sa Đokom Maljkovićem, od 23. VII. 1992.

111 Izvještaj SM Teslingrad Stanici javne bezbjednosti Korenica o Dani Crnobrnji, od 23. VII. 1992.

112 Izvještaj SM Teslingrad za dan 20/21. VI. 1993., Službena bilješka SM Teslingrad o narušavanju JRiM u komandi SVK Teslingrad, od 10. I. 1994., Zapisnik OM Teslingrad o izjavi Predraga Šuputa, od 13. XII. 1994.

droga.[113] Vojnici su često narušavali javni red i mir gradića, nekontrolirano pucali i ugrožavali živote stanovnika, što se zorno vidi iz sljedećeg izvješća: "Dana 06. 08. 94. g. patrola ove stanice milicije uočila je navedenu grupu mladića – pripadnika SVK u naselju. Isti su se kretali vozilom marke "Pajero", vukovarske reg. oz. Među istima smo prepoznali vojnike sa ovog područja i to: Cvetićanin Zoran (Pizdić), Đaković Jovo (Nark), Korica Dražen (Spuf), Gojić Nikica (Glavonja). Od pripadnika vojnih obveznika iz Vukovara ne znamo nikoga po imenu i prezimenu, a njih je bilo oko 10-orica. Navedeni su tokom poslijepodneva provodili vrijeme pijući u "Bufetu", a u večernjim satima oko 20.30 sati došli su pred hotel gdje su navedeno vozilo uspeli na stepenište hotela gotovo do samog ulaza. Svi su zajedno ušli u hotel gdje su uz piće započeli i nastavili sa pjesmom. Isto se pjevalo i na stepenicama hotela odaklen se potom i začula pucnjava, nekoliko puta iz automatskog oružja a potom i iz pištolja, sveukupno oko 9-10 hitaca. Nakon pucnjave nastavilo se sa pjevanjem još oko 30 min., a potom su navedeni napustili navedeno mjesto uz pucnjavu ali ovaj put samo iz pištolja, oko 3 hica. Prilikom kretanja vozila ispred hotela isti su se ukrcali u vozilo, a oni koji nisu mogli ući jer nije bilo za sve mjesta, posjedali su po krovu, blatobranima, braniku i ostalim dijelovima na vozilu. Nakon toga su još veći broj puta prošli ulicama naselja uz urlanje i glasnu muziku. Navedeni su bili pod vidnim utjecajem alkohola."[114]

Naoružani i pijani vojnici često su se međusobno sukobljavali u gostionicama i na ulicama, što se znalo pretvoriti u grupne tučnjave, koje je pratila publika i navijala. Najproblematičnije mjesto u gradiću bio je disko u hotelu "Krajina", u kojem su se međusobno često sukobljavali domaći mladići, a bilo je i tučnjava s vojnicima pristiglih sa strane.[115] Milicija nije uspijevala uspostaviti nadzor nad tim objektom. Stanje dobro ilustrira linč pri pokušaju kontrole nelegalne prodaje alkohola, nad pripadnicima Milicije i Financijske policije iz Sekretarijata Korenica: "Ulaskom u disko zatekli smo oko 100 lica. Na podijumu

113 Službena bilješka SM Teslingrad povodom nasilja koje je Milorad Štrbac u stanju drogiranosti počinio nad svojom majkom Maricom Štrbac iz Široke Kule, od 19. VI. 1993.

114 Službena bilješka SM Teslingrad o narušavanju JRiM od strane vojnika, od 6. VIII. 1994. Broj: 01-06/94.

115 Sl. bilješka SM Teslingrad o sukobu Darka Dugandžije i Predraga Štrpca, od 29. III. 1992., Sl. bilješka SM Teslingrad o hapšenju trojice pijanih vojnika, od 21. III. 1994., Sl. bilješka SM Teslingrad o narušavanju JRiM u "Bufetu", od 10. VII. 1994. Sl. bilješka SM Teslingrad povodom svađe u discu hotela "Krajina", od 17. II. 1994.

za ples nalazili su se do pojasa skinuti Kokot Milorad i Sudžuković Miodrag kao i u potkošulji Štetić Predrag koji su plesali, u ruci imali po flašu pive te se međusobno polijevali s pivom. Ulaskom u klub zajedno sa ostalima stao sam u blizini šanka gdje se prodavala piva. Za šankom su se nalazili mladići iz Ostrvice (koji su i dovezli pivo sa žutim 'golfom', a najvjerovatnije od Bakić Jove koji ima prodavaonicu, a jedan od ovih mladića je i njegov sin Nikola). U datom momentu kod nas je došao Agbaba Dušan (milicioner iz SJB Korenica op. a.) sa Vukmirović Milanom – Bajuškom (koji je disko-džokej) te se razgovaralo tko je došao i zašto, da bi potom isti otišao i prekinuo muziku objasnivši da su došli Organi iz Korenice. Pored nas se je našao i Gojić Srđan koji je u datom momentu smirivao Štetić Predraga koji je protestovao ali je isti otišao kod Sudžuković Miodraga, Kokot Milorada i ostale okupljene grupe mladića na središtu sale te počeo vikati i moliti da se nešto poduzme i da se milicija istjera napolje. Veća grupa mladića ispred koje su išli Štetić, Sudžuković i Kokot je došla do nas ali je Gojić Srđan iste pokušao da umiri. Za šankom se je našao jedan od radnika iz Opštine da bi potom Sudžuković Miodrag ušao kod njega te ga počeo da fizički gura napolje. Tada je okupljena masa počela da urliče – 'napolje', 'marš u Korenicu', 'j.... vam majku'... Jednim momentom Sudžuković je gurnuo radnika koji je pao na pod, da bi se potom protivio Veinović (Milan, Organ bezbednosti iz Korenice op. a.), ali je Sudžuković nasrnuo prema njemu (nije ga dotakao) govoreći – 'izlazite napolje', 'idite u Korenicu i tako pravite red'... U tom momentu Kokot Milorad je pokušao fizički da nasrne na jednog radnika (u mas. uniformi) što smo uspjeli da rastavimo i da ga izvučemo iz mase koja je htjela da na njega nasrne, a prvi Kokot. Tada se umiješao Agbaba Dušan te utjecao na nas da izađemo napolje što smo i učinili da bi nas okupljena masa pratila i urlikala, a ispred koje su išli Sudžuković, Kokot, Štetić, Gojić... U jednom momentu Sudžuković je također pokušao da nasrne na Marić Iliju (Organ bezbednosti iz Korenice op. a.), ali se samo sve završilo na brutalnom vrijeđanju te je Marić uspio da 'umakne' ispred mase. Sudžuković je galamio: 'p.... vam materinu, što vi tražite ovdje, sve ćemo vas pobiti, ovdje sam ja gazda', što je nailazilo na ovacije okupljene mase, a također je govorio meni – 'pratim ja tebe 'cigo' da znaš'. Nakon toga kad smo otišli u Sali su se vidjele glasne ovacije, aplauzi Sudžukoviću. U jednom momentu zahvale preko mikrofona je iznio Vukmirović Milan – Bajuška – 'hvala ti čika Sudž, spasio si disko', na što je isti 'pozirao' i dobijao aplauze. Vukmirović je nedugo za tim preko mikrofona prenio: 'ako se vrate iz Korenice da hapse mene, Sudža, Kokota, Pegija, Firgu...

stojite li nam iza leđa?' Masa odgovara – 'DA'. 'Ako nas budu vodili idete li svi sa nama?' – 'DA'. Iza toga glasni govori i razgovori su bili upućeni na rušenje Opštine Korenica (radnika) kao i izgon milicije..."[116]

Osim narušavanja javnog reda i mira, vojnici SVK često su se bavili i pljačkom imovine po Osiku i okolnim selima, privatne i javne, pa i one u vlasništvu vojske.[117]

Milicija je pokušavala održavati javni red i mir te sprečavati kriminal u suradnji s lokalnim vojnim zapovjedništvom, točnije s potpukovnikom Milanom Vunjakom (koji je imenovan zapovjednikom 1994. godine).[118] Međutim, ti pokušaji nisu baš bili uspješni. Zapovjedništvo SVK-a je odbijalo suradnju i bahato se odnosilo prema miliciji. Tako je zapovjednik Vunjak rekao milicajcima: "Mi s njima (vojskom. op. a.) nemamo ništa."[119] Nešto bolju suradnju Stanica milicije Teslingrad ostvarila je sa Zapovjedništvom Ličkog korpusa u Korenici. No, ono je bilo predaleko da bi se mogla uspostaviti bolja suradnja.[120]

Nemoć Milicije pred SVK-om posebice je došla do izražaju u slučaju Dane Lovrića iz Široke Kule. On je još 9. travnja 1991. (prije početka oružanih sukoba u općini Gospić) ubio sumještanina Danu Serdara te pobjegao. Djelatnici Policijske uprave Gospić, koji su obavili očevid u Širokoj Kuli, nisu ga uspjeli uhititi a daljnju potragu omeo je rat. U rujnu 1991. u Širokoj Kuli pojavio se Dane Lovrić, ali u odori JNA i s činom kapetana. Udovica ubijenog Ankica Serdar je u listopadu prijavila SJB-u Korenica da se ubojica vratio u selo i tražila da ga uhite. Međutim, budući da se radilo o kapetanu JNA, Milicija nije ništa poduzela, čak ni kada je Lovrić zaprijetio da će ubiti udovicu i njezino petero djece.[121]

---

116 Izvještaj komandira OM Teslingrad Mandarić Miloša povodom događaja kod dolaska 'financijske policije' iz Korenice na dan 17. IX. 1994., u objekt 'diska' kluba u Teslingradu, od 19. IX. 1994. Broj: 08-02/1-09-13/94.

117 Službena bilješka SM Teslingrad u vezi provale u skladište u krugu DP "MOL", od 24. II. 1994., Službena bilješka SM Teslingrad o privođenju Steve Smiljanića u vezi krađe u Š. Kuli, od 26. II. 1994. i Službena bilješka SM Teslingrad o privođenju Dušana Cvijanovića u vezi krađe u Š. Kuli, od 26. II. 1994.

118 Službena bilješka SM Teslingrad o narušavanju JRiM u komandi SVK Teslingrad, od 10. I. 1994.

119 Službena bilješka SM Teslingrad o sukobu vojnika Dragana Vunjaka i Milorada Kokota, od 23. V. 1993., Službena bilješka SM Teslingrad o narušavanju JRiM u ugostiteljskom objektu "Bufet", od 15. VII. 1994.

120 Izvještaj SM Teslingrad za dan 12. III. 1993.

121 Službena zabilješka SJB Gračac, u vezi zaprimljene dojave od Ankice Serdar iz Š. Kule, od 20. I. 1992.

Zbog svega toga teslingradski milicionari morali su sami obuzdavati vojnike, pa su bili u stalnom sukobu s njima. Iz niza milicijskih izvješća vidimo kako su ih vojnici provocirali, prijetili im, pa i pucali u njih. Nekoliko puta su čak upali u Stanicu milicije i milicajcima prijetiti oružjem. Nastojeći izazvati sukob, vojnici su znali pucati po ulicama i prijetiti građanima likvidacijom, a u travnju 1993. čak su bacali bombe po gradskom trgu i pozivali milicajce na obračun.[122] U tim je sukobima bilo stradalih milicajaca. Tako je vojnik Predrag Štrbac pucajući i bacajući bombe po gradskim ulicama 10. srpnja 1992. godine, mecima ranio dvojicu milicajca: Mladena Ilića i Jovu Kuprešanina.[123]

Osim vojnika, velike probleme stvarali su mještani. Većina stanovnika gradića i okolnih sela, uključujući dobar dio žena, bila je naoružana. To je, s obzirom na psihotičnu situaciju bojišnice na kućnom pragu, za posljedicu imalo svakodnevnu nekontroliranu pucnjavu (s čime se Milicija teško nosila), teške izgrede i ubojstva.[124] Tako se 20. listopada 1994. zbila talačka kriza, koju je milicajac Bogdan Knežević ovako opisao: "Po uputstvu dežurnog otišli smo do zgrade u kojoj stanuje Ciganović Dušan i naišli na Ciganovića u pijanom stanju, sa uperenom puškom, a stanare iz zgrade je satjerao u stan Crnobrnje Mira. Na poziv da je došla milicija i da skloni oružje počeo je da prijeti ubojstvom i počeo da tjera patrolu. Iskoristivši trenutak nespremnosti priskočili smo mu u trenutku okretanja te prisilno oduzeli polu-automatsku pušku, prilikom čega je zadobio malu ozljedu na glavi."[125]

Stanovništvo gradića nije bilo zadovoljno djelatnošću Milicije, te je bilo slučajeva javnih prosvjeda i ponižavanja milicajaca, te uzimanja pravde u vlastite ruke protiv kriminalaca i lopova, kada se, po mišljenju građana milicija s tim nije mogla obračunati.[126]

122 Izvještaj dežurnog SM Teslingrad, Banjeglav Dušana o privođenju Ratković Milana, od 17. XI. 1991., Izvještaj SM Teslingrad o ponašanju Slobodana Plećaša, od 14. IV. 1992., Izvještaj SM Teslingrad o provociranju od strane Štrbac Milorada i Prerad Miše, od 19. IV. 1993., Sl. bilješka SM Teslingrad o pucanjavi vojnika Petra Grbića, od 30. I. 1994., Sl. bilješka OM Teslingrad povodom narušavanja JRiM od 2. VII. 1994.

123 Službena bilješka SM Teslingrad o pokušaju ubojstva od strane Štrbac Predraga, od 11. VII. 1992. i Službena bilješka SM Teslingrad u vezi slučaja Štrbac, od 11. VII. 1992.

124 Službena zabilješka SM o terenskoj obradi vezanoj za prodaju vatrenog oružja, od 23. XII. 1992., Izvještaj o oduzimanju PAP-ovke Ankici Serdar iz Široke Kule, od 26. IV. 1993.

125 Službena bilješka odjeljenja milicije Teslingrad povodom privođenja Ciganović Dušana, od 20. X. 1994.

126 Službena bilješka SM Teslingrad u vezi slučaja Štrbac, od 11. VII. 1992. i Službena bilješka SM Teslingrad o prijetnji Nenada Mileusnića da će oružjem spriječiti provale u njegovo stan, od 1. IV. 1992.

Sl. 7.
Primjer prezirnog odnosa stanovništva prema miliciji RSK

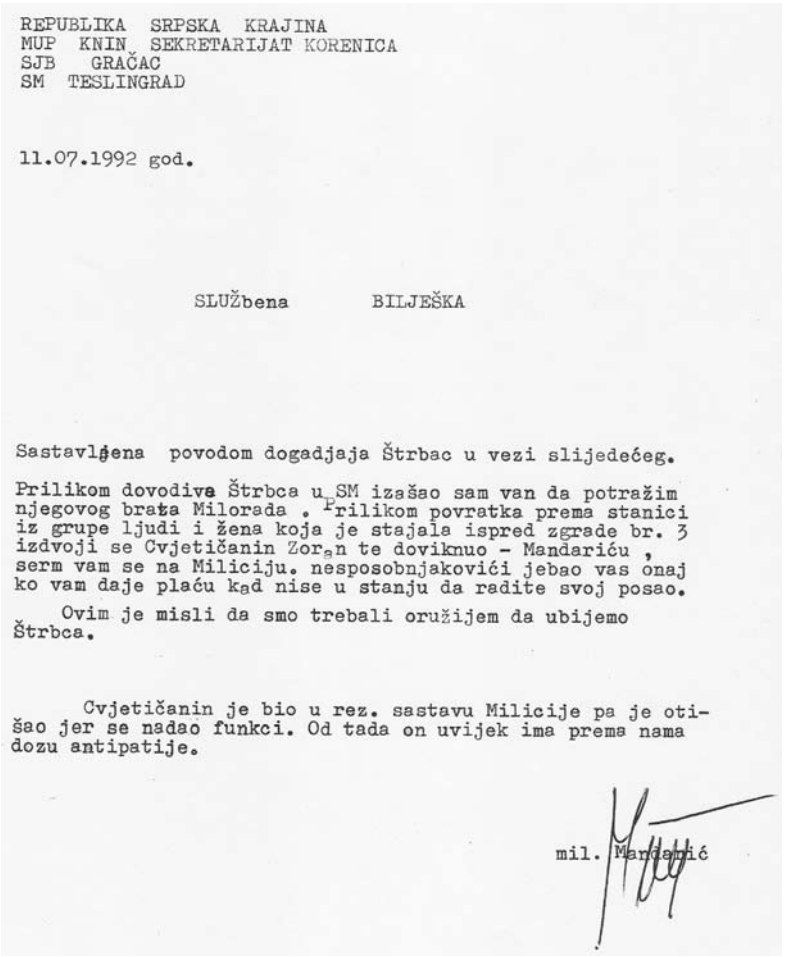

REPUBLIKA SRPSKA KRAJINA
MUP KNIN, SEKRETARIJAT KORENICA
SJB GRAČAC
SM TESLINGRAD

11.07.1992 god.

SLUžbena BILJEŠKA

Sastavljena povodom dogadjaja Štrbac u vezi slijedećeg.

Prilikom dovodive Štrbca u SM izašao sam van da potražim njegovog brata Milorada . Prilikom povratka prema stanici iz grupe ljudi i žena koja je stajala ispred zgrade br. 3 izdvoji se Cvjetičanin Zoran te doviknuo - Mandariću , serm vam se na Miliciju. nesposobnjakovići jebao vas onaj ko vam daje plaću kad nise u stanju da radite svoj posao.

Ovim je misli da smo trebali oružijem da ubijemo Štrbca.

Cvjetičanin je bio u rez. sastavu Milicije pa je otišao jer se nadao funkci. Od tada on uvijek ima prema nama dozu antipatije.

mil. Mandarić

Javna uprava, gospodarstvo, zdravstvena zaštita, obrazovanje i promet

Iz arhive SM-a može se ponešto doznati o tome kako su djelovale neke javne službe nužne za svakodnevni život.

Upravno je od 1991. godine Novi Lički Osik pripadao općini Gračac. Međutim, zbog daljine općinskog središta i blizine bojišta, civilna vlast u zbilji nikada nije počela djelovati u gradiću. Od početka rata mjesto je manjeviše,bilo pod vojnom upravom. Određene poslove civilne vlasti obnašali su predsjednici mjesnih zajednica Zdravko Vukmirović (Teslingrad), Bogdan Knežević (Široka Kula)

i Sava Savatović (Ostrovica). No, prema mišljenju stanovništva sveukupni rad mjesnih zajednica nije zadovoljavao. Nisu se dobro rješavali stambeni problemi mještana, naročito popravak stanova i ostalih objekata. Problem je bio što predsjednik MZ-a Zdravko Vukmirović zbog angažiranosti u SVK-u, kao zapovjednik čete, nije mogao dobro obavljati poslove u MZ-u.[127]

Gospodarski zamašnjak gradića Tvornica "Marko Orešković" je s početkom ratnog sukoba prestala s radom. Početkom 1994. direktor Tvornice ing. Luka Polovina počeo je pripremati proizvodnju minobacačkih mina, zbog čega su demobilizirani neki djelatnici Stanice milicije Teslingrad.[128] I druga grana gospodarstva, trgovina, zamrla je u ljeto 1991. jer su trgovine u gradiću uglavnom bile zatvorene. Većina njih, poput Borova, Jukona i dr., više nije obnovila rad. Zato je u mjestu tijekom rata cvao šverc, posebice motornim gorivom, u što su se uključili i neki milicionari.[129]

Medicinska skrb pružana je stanovništvu i vojnicima u bolnici u Udbini, a teži bolesnici su prevoženi u bolnicu Sv. Sava u Kninu. U Osiku je tijekom rata radila samo ambulanta.[130] Zanimljivo je sljedeće, kako u mjestu nije bilo zubara, pripadnik saniteta VRS-a Rade Božičković dobio je zubarska kliješta i obvezu da vadi zube onima koji to zatraže.[131]

Do rata je u gradiću postojala Osnovna škola "Stanko Opsenica" i srednja škola, točnije COUO "Nikola Tesla", koje su 1992. nastavile s radom. Kako su 1993. eskalirali sukobi, djeca su morala prekinuti školovanje u gradiću i otići u druga, sigurnija mjesta.[132] Poput drugih službi, i prosvjetni djelatnici imali su velikih problema u radu, a među ostalim roditelji učenika napadali su ih i vrijeđali zbog loših ocjena svoje djece, pa čak su im prijetili smrću.[133]

127 Zapisnik SM Tes. sa sastanka o analizi i procjeni civilnog sektora Teslingrad, održanog 7. XII. 1993.

128 Zahtjev DP "Marko Orešković" za upućivanje na radnu obavezu rezervnih milicajaca Petra Đukića i Milana Koraća, od 10. II. 1994.

129 Službena zabilješka SM Teslingrad o stanju inventara u trgovinama, od 23. IV. 1993. i Službena zabilješka SM Teslingrad u vezi boravka milicionera Jelače, radnika SJB Gračac na području Teslingrada, od 24. IV. 1993.

130 Izvještaj SM Teslingrad o stradanju graničarske jedinice u Širokoj Kuli, od 28. VII. 1992., Službena bilješka Stanice milicije Teslingrad u vezi inf. razgovora s Milanom Maodušem, od 19. VI. 1993.

131 Izvještaj SM Teslingrad o inf. razgovoru sa Radom Božičkovićem, od 7. V. 1995., Broj: 08-02-11-10-55/92.

132 Zapisnik SM Teslingrad sa sastanka o analizi i procjeni civilnog sektora Teslingrad, održanog 7. XII. 1993.

133 Sl. bilješka SM Teslingrad o razgovoru s Milošom Radakovićem, direktorom ŠC "N. Tesla", od 6. VI. 1994.

Glavna prometna veza gradića sa svijetom bila je cesta za Korenicu. Budući da je zimska služba loše održavala prometnice, Novi Lički Osik je zimi praktički bio odsječen od svijeta.[134]

ZAKLJUČAK

Iz arhivskog fonda Stanice milicije Teslingrad vidljivo je kako su blizina bojišta, kontinuirano topničko rušenje objekata, mnogobrojna srpska vojska, stalni priljev izbjeglica, gašenje javnih službi i gospodarstva te odlazak domicilnog stanovništva imali za posljedicu da je tijekom rata i četverogodišnje okupacije Novi Lički Osik prestao biti urbano naselje. Pretvorio se u pograničnu utvrdu u kojoj su o(p)stali samo najtvrdokorniji i oni bez ikakve perspektive.

PRILOG

Pripadnici Stanice milicije Teslingrad koji se spominju u dokumentima

Zapovjednici

1. Radomir Narančić, prvi zapovjednik Stanice milicije
2. Miloš Mandarić, mlađi inspektor (prvo pomoćnik zapovjednika SM-a, a potom zapovjednik)
3. Ratko Bjelobrk, načelnik Stanice milicije 1994. godine
4. Milorad Đukić, zapovjednik Stanice milicije (nedatirano)

Djelatnici

1. Miroslav Ajduković
2. Dušan Banjeglav
3. Milan Bogunović
4. Lazo Branković
5. Čedo Budisavljević
6. Momčilo Dmitrović
7. Dane Draganić
8. Miloš Dragaš
9. Petar Đukić
26. Nikola Marić
27. Radovan Momčilović
28. Goran Novaković
29. Predrag Orlović
30. Mišo Prerad
31. Dragan Počuča
32. Jovo Poznić
33. Nikola Prodanović
34. Jovo Radmanović

134 Izjava komandira SM Teslingrad povodom oštećenja motornog vozila, od 26. II. 1993.

10. Jovo Glumičić 35. Milan Radmanović
11. Jovica Gojić 36. Miroslav Rajšić
12. Nikola Grubić 37. Mićo Rakić
13. Bogdan Grujičić 38. Petar Ratković
14. Stevo Jelić zv. 'Bato' 39. Dane Repac
15. Bogdan Knežević 40. Đuro Serdar
16. Duško Knežević 41. Nenad Serdar
17. Milan Korać 42. Tanasije Stojaković
18. Branko Kuprešanin 43. Čedomir Škundrić
19. Petar Ličina 44. Đuro Štakić
20. Milan Lovrić 45. Nikola Uzelac
21. Milan Lujić 46. Darko Vukas
22. Mirko Malinović 47. Predrag Vukas
23. Jovo Maljković 48. Milan Vukmirović
24. Radovan Mandarić 49. Jovica Vukobratović
25. Ilija Marić

Čelni ljudi na okupiranom prostoru Novog Ličkog Osika

Ratko Krstić – zapovjednik bataljuna Teslingrad SVK 1993. god.
Zdravko Vukmirović – predsjednik Mjesne zajednice Teslingrad[135*]
Bogdan Knežević – predsjednik Mjesne zajednice Široka Kula
Sava Savatović – predsjednik Mjesne zajednice Ostrovica
Luka Polovina – direktor Tvornice "Marko Orešković"
Nikola Petrović – rukovoditelj u Tvornici "Marko Orešković"
Sofija Mirić – direktorica UTP "Teslingrad"
Maksim Ljubojević – direktor SC "Teslingrad"
Đuro Rebić – upravnik Pošte
Iso Potkonjak – načelnik Civilne zaštite Teslingrada
Snježana Vukmirović – Crveni krst Teslingrada

Izvori

A) ARHIVSKO GRADIVO

Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata - Fond "Republika Srpska Krajina", kutija 288.

135 * Obnašao i dužnost zapovjednik čete SVK

LITERATURA

B) NOVINE

Lički Vjesnik (Gospić)
Politika (Beograd)
Večernji list (Zagreb)

1. MARIJAN, D. (2007.), *Oluja*, Zagreb.

MARIJAN, D. (2006.), "Djelovanje JNA i pobunjenih Srba u Lici 1990.-1992. godine", *Senjski zbornik*, 33, Senj.

MATAIJA, Ž. (1997.), *S onu stranu života*, Zagreb.

Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima (1992), Republički zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb.

Jakša RAGUŽ

"ĐORĐE JE POKOSIO TRAVU USTAŠKU...": SVAKODNEVNI ŽIVOT U OKUPIRANOM NOVOM LIČKOM OSIKU (1991.-1995.) U IZVJEŠĆIMA *STANICE MILICIJE REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE TESLINGRAD*

Ključne riječi: Domovinski rat, Lika, Novi Lički Osik, Široka Kula, Milicija *Republike Srpske Krajine*.

Na osnovi arhivske građe nastale radom Stanice milicije Republike Srpske Krajine Teslingrad autor daje prilog poznavanju svakodnevnog života u Novom Ličkom Osiku tijekom četverogodišnje okupacije. Iz navedenih dokumenata vidljivo je kako je zbog blizine bojišta, stalnih topničkih razaranja, prisutnosti mnogobrojne srpske vojske, stalnog priljeva izbjeglica, gašenja javnih službi i gospodarstva, te odlaska domicilnog stanovništva, Novi Lički Osik prestao biti urbano naselje. Pretvorio se u pograničnu utvrdu u kojoj su stanovnici živjeli u teškim uvjetima.

"ĐORĐE JE POKOSIO TRAVU USTAŠKU..." ("ĐORĐE HAS MOWED DOWN THE USTAŠA GRASS…") EVERYDAY LIFE IN OCCUPIED NOVI LIČKI OSIK (1991-1995) AS SHOWN IN THE REPORTS OF THE *TESLINGRAD POLICE STATION OF THE REPUBLIC OF SERB KRAJINA*

Key words: Homeland War, Lika, Novi Lički Osik, Široka Kula, Police of the *Republic of Serb Krajina*.

The author gives his contribution to the knowledge on the everyday life in Lički Novi Osik during its four year occupation based on the materials from the archives of the Teslingrad Police Station of the Republic of Serb Krajina. The documents show clearly the vicinity of to the battlefield, continued destruction of objects by cannon fire, the presence of a large contingent of the Serbian Army, continuing influx of the refugees, the extinction of public services and economy and the flight of the domicile population turned Novi Lički Osijek, a former urban settlement, into a border stronghold where the population lived in difficult conditions.